L - 437

BIBLIOTHEKË E SHTETIT
Degë L № i R. 73
№ i A.

BARDHI E FERNANDI

TU VORRI

I

KARLIT T' IV

DUKA I AGRIXHENTIT

DRAMË ME PÊS HOVA

SHKODER – Ne Shtypskroje t' Zojes Paperlyeme

1910

Bardhi e Fernandi

TU VORRI

I

KARLIT IV

DUKA I AGRIXHENTIT

BIBLIOTEKA KOMBËTARE DHE UNIVERSITARE E KOSOVËS
BIBLIOTEKA LEGATË
KRIST MALOKI

DRAMË ME PÊS HOVA

kthye shqyp mbas italishtes

prej

PASHKO GURAKUQIT

mbsues n' Kolegjë t' Shêjtit Sh' Françesk Saverit

SHKODER — Ne Shtypshkroje t' Zojes Paperlyeme

1910

VETËT

BARDHI, FERNANDI } *birt e Karlit*

KARLI, *Duka i Agrixhentit*

FILIPI, *anmíku i tii*

ENRIKU, *dialë i vogel i Fernandit*

VISKARDI, GUSTAVI } *shqytarët e Filipit*

KLEMENTI, *mik i motçem i Karlit*

UXHERI, *shqytari i Fernandit*

UBALDI, *shatri i Bardhit*

Kalorë, Oborrlarë, Ushtarë, ... } *qi nuk flasin*

E bâamia do t' tfaqet n' pallas t' dukës n' Agrixhent.

NR.INV. L-437
437/07

Hovi i Parë

Treme e mâdhe fort n' pallas t' dukës me karriga mermerit T' paamit e sqeles t' Agrixhentit.

DUKA I

Klementi vetun.

Klementi - (*del i brumullnem*) Saa fort shkelxen dielli kuer leen i kthilltë! T' paamit e tii e kŷ fllad qi frŷen per rreth i ngushllojnë t' mjerat ditt e mîja, qi biin gjithnji kahë prêndimi. Ktû due me i pushue briit (*ulet*) Oh! selii mretnore, nji ditë fatlume banë paqet, saa fort kec ndrrue! I vlerti Karl! I dashtuni mreti i êm, ti mâa s' gjallitë! Nji dekë trathmênde t' grabiti rajeve tua, e besnikut t' ând Klementit tjeter ngushllim nuk i kaa mbetë veç se me zbrûe me vajë t' permâllshem vorrin qi ndrŷen t' metunat tua..... Po ja mbrrînë nji lûnder me

gjînd t' armatisun, po duken t' perjashtun. Ndoshta jânë ndjeksa t' rii t' Filipit gjithnjî t' betuem per dam t' gjithmarshem.

DUKA II

Do t' keen mbrrîtë nji lûnder. Zdrypë Fernandi e mândej Uxheri. Ushtarët e detarët kan me ndêjë brîi lûndret, por nuk kan per t' kënë mâa teper se gjasht' o tetë.

Fern. - Uxher, tyy vetun t' dishroj per nget. (*Uxheri zdrypë*) Ju ktheni n' lûnder, e paa urdhun t' êm, kerkush mos t' shklasin n' tokë. (*lûndra niset*) Tek e mramia ja mbrrîna..... Qe jam n' Agrixhent, n' pallas t' êm..... O dhee i kândshem qi ndieve s' parit vajimet e mîja e m' jee perkuidesë n' kerthinii, selii e qetë e gjyshave mii t' perndritshem, une rishtas po t' shof! O mik..... nji t' perziem psimit e dashtnîjet po m' a copton zêmren kahë shof kto mure! Saa fatlum do t' ishe, me kênë se prîndi êm i dashtun âsht gjaall e mretnon edhè.

Uxh. - Pajtoje, o zotnii, dhîmen t' ânde. Mêndoje

ngajen e mâdhe qi ktû t' prûni e ngushllou.

Klem. - (*qi per nji copë herë do t' keen ndêjë tui vrojtë*) Njat luftaar m' duket se e njof.

Uxh. - Po kerkojmë nji herë ndo'i lecim ngashrimeve qi kena hjekë n' ket udhtim kaq t'mûndshem e t' duhiishem, e mândej....

Fern. - Shuke zânin, nji plak kênka njatŷ e me shum vêmênde â tui na soditë.

Uxh. - Duket nji nieri i permêndun.

Klem. - Po, po, njaj vetë kênka (*tui u çue*).

Fern. - Pranîja e tii, njeti .....

Klem. - (*tui i dalë perpara*) Zotnîja i êm.....

Fern. - Nuk u rrêjta. Klement i dashtun!

Klem. - Fernand!

Fern. - Oh t' ndeshun fatabardhë! (*mêrren ngrykë*) Tyy mâa t' parin po t' gjêjë n' ket pallas. Ti i vetmi jee qi m' njef....., Klement! mâa besniku e mâa jetiku mik i prîndit qi duel kso jetet! M' diftò: a t' bjè nder mênd me saa gzim ti perqafe n' mue t' birin e Karlit n' Lisbonë, atêherë kuer erdhe lajmtaar i tii mretit Lusitan?

Klem. - E si m' e qitë n' harresë? Nder sŷy i kam ndeerat tua e nierziin me t' cillen u pergzove me m'u zblue me kamë t'naltë e me naam

t' vertetë qi kee. Kam me ngulisë n' zêmer mirsiin e âmbel t' ânden, o Fernand.

Fern.- Ktû jam Adolf. Posë tejet, e besnikut t' êm, n' ket pallas do t'rrin'i paa njoftun te tanve t' kênunit t' êm i vertetë. Êmni i Adolfit, qi m' bâni m' e mârrë nji mênde e hollë, e guxueshme e martishte per me jetue i paa njoftun nder t' perjashtmet lenii, do t' me mshehin per pak koh' edhè permbrênda ktŷne mureve. (*me zâa t' ultë*)

Klem. - (*s. s.*) I urt' âsht kŷ mêndim; e sidomos nder kto qelii, kû mûndet m' u thânë se mretnon Filipi, mbasì nen urdhun te tii t' gjith ndigiojnë tui u dridhë.

Fern. - Klement i dashtun, çoj n' vênd dishiret e zêmres t' nji babës; m' tregò: Enriku i êm, biri i êm i dashtun a âsht gjaall? kû âsht?

Klem. - Po, gjaall âsht: gjyshi i tii Karli, qi e dote me eshtat t' zêmres, ja lshoj n' dorë nji nvisit t' urtë e me shum virtyte, i cilli perkujdeset per mbsim t' tii. Aj gjallitë e banon m' nji keshtjell jo fort larg prejë Agrixhentit.

Fern. I dashtuni biri i êm! I njomi Enrik! M' bjè nder mênd kuer u nisa e t' laçë nder duer t' prîndit t' êm, qi t' dote si me kênë fmîja i

vet. Tash prep kam me t' paa e kee me ardhë nder krahë t' dashtunit babës t' ând

Klem. - Ah po! Edhè pak kee me perqafë dialin t' ând.

Fern. - Po m' diftò, o Klement; Bardhi êm vllaa shka po bân? A nuk e din se kush â Filipi?

Klem. - I mjeri Bardh! aj kjè rrêjtë prejë asajë shlligë dijekeqe. E neser, i thirrun per sûndim t' ktŷne shteteve n' êmen t'Enrikut birit t' ând, qi nuk âsht i zoti me mretnue per shkak t' mohes, do t' zgiedhte per ndimtaar mâa t' parë t' dhunuetin Filip. Por tesh kam shpresë t' mâdhe se t' ardhunit t' ând kaa per t' pritë gjithshka.

Fern. - Klement, ktû tjeter ngaje nuk m' kaa prûe veç se me qitë per fushë t' praksuemit.

Klem. - Qiella i çoftë n' vênd dishiret tua!

Fern. - Po m' tregò, cilla ishte qyshkia e Filipit?

Klem. - Ishte kŷ nji shqytaar i t' perndritshmit dukë t' Mesinës, i cilli met lumnisht tui luftue nder fushata t' Piçenit n' breg t' Metaurit. Kuer i diq zotnija si kryetaar anijet erdh e ju pshtet babës t' ând. Diiti me ja hânger zêmren Bardhit e xûni miksii t' mâdhe me tê.

Fern. - Bardh! i mjeri vllau i êm se n' ç' farë kthe-

trash kee raa. I mrapshti Filip! grabitçuer i prujtë! Gjaall âsht po, gjaall âsht njaj qi do t' bâjnë m' u dridhë. O i dashtuni Klement! Çiltas m' diftò shka populli m' njimîi mëndyrë po kalxon; m' tregó si ndolli deka e paa pritun e babës êm.

Klem. - S' kaa me t' u bâa m' e xânë besë ket qillim fatmram. Aj ushqete nji shije t' paa masë per gjoje, e nji mrame kthej prejë sajë i mûnduem e i lodhun. Kishte nji ftyrë t' vrant' e t' terrtueme, sikuer me ja pas ndii zêmra oren fatmrame qi po e pritte. Mbasì per pak koh' i bâna shoqnîi si e kishe zakon, m' nisi: aj shkoj me raa me fjet' e edhè une dola n' qelii t' ême me pushue. Vikamë t' mneershme qi bumulluene nder qelii t' pallasit m' a trazuene gjûmin n' pikë t' natës; u zgjova, e mbas ktŷne vrrimeve u terrnita prejë shum zâneve t' kobta: Karli nuk âsht mâa gjaall. Ngâs me vrep me hii n' qelii t' tii, por rojtarët e Filipit, qi kishin ndèjë tu praku m'a presin rrugen. S' los kamë por due me hii perdhûni, kuer qe ja mbrrînë vetë Filipi e me zâa t' ndrydhun e tui vrumulisë m' shterngon me veprue mbas urdhunit tii. Une i tmeruem, tue shurdhue pallasin me ankime t' mîja, kjeçë çue n' qelii t' ême, kû n' mjes t' pik-

llimit e ngashrimit, nuk bâshe tjeter veç se me grishë t' drejtin e fatzin duken t' êm.

Fern. - Shka ndieva! Oh ç' pshtjellim qillimesh t' perçuduna.

Klem. - Prejë rojtarve t' Filiqit trupi i tii kjè shtîi m' nji arkivol, t' cillin s' ju dha lêja kerkui m' e çilë, e mbas t' zakonshmeve zyre t'permortshme, nder t' cillat nuk e paçë gjith at zêmrim me u dukë, kjè vorrue.

Fern. - Po Bardhi m' at nat' aq t' mneershme a nuk ngâu m' e pshtue?

Klem. - Aj u gjîndte m' nji pallas n' pshat, kû e kaa zakon me shkue shpesh her' e kû gjindet edhè sot.

Fern. - Po a nuk âsht praa n' Agrixhent?

Klem. - Jo, por sot per t' saktë qi kaa me kthye.

Fern. - Le t' vînë: po m' ngiatet t' ardhunit e tii. E n' kaq due me shpallë n' Agrixhent lajmin e dekës ême. Kam bâa gati nji leter t' shkrueme me dorë t' ême, e un vetë kam per t' ja dhânë Filipit e Bardhit. Ato e njofin shkrîmin t' êm, e nuk kaa me lee kurrfarë dyshimit per drejtnii t' ktii lajmit. Qiella e drejtë m' diftoj nji njet t' siguert per me diit gjithshka e gjithshka me hetue. A âsht Viskardi kshilltari mâa besni-

BIBLIOTEKA KOMBËTARE DHE UNIVERSITARE E KOSOVËS
KRIST MALOKI

ku e mâa i pari i Filipit?

Klem. - Shi njimênd.

Fern. - E mirë, t'a diish qi aj âsht nji mik i foort i êmi.

Klem. - E don.....?

Ferm. - Aj nuk e din se jam Fernandi, m' njef vetun per Adolfin. Kena luftue bashkë per pês vjet nen flamuer t' Lusitanve; e desht ora me i pshtue une dyy herë jeten. M' a diiti per ndeer e m dote me gjith zêmer. Une kam per t' a paa, e aj kaa me kênë vegla e t' drejtes ahmarrjes ême.

Klem. - O zotnija i êm, ruje vedin po t' bâj beo. Mèndò se nji fjal' e velme nji shêj i vetun mûndet me i qitë fûndin hartimeve tua. Filipi t' perbuz' e shkrumohet per gjak t' ând. Aj nuk kaa tjeter t' hasun per me hypë n' fron t' Agrixhentit veçse jeten t' ânde.

Uxh. - Dikush po vjen.

Klem. - Shi Viskardi âsht.

Fern. - Aj vetë, po e njof.

Klem. - T' binë nder mênd, o zotnîi, qi ne t' pastë dashtë porsi Adolf, si Fernand kaa me t' perbuzë, e interesa kaa m' e shtye me t' u bâa anmik i foort.

Fern. - Âsht e vertetë.

Klem. - E si po mèndoo praa me u prûe me tê?

Fern. - Mos druej, o Klement, une kam per t'diit me blee kshille e drejtime prejë ç'do qillimit. (*zmrapet me Uxherin e hîin mbas shtyllave*)

DUKA III

Viskardi, Klementi, Fernandi e *Uxheri*

Visk. - Po t' gjéjë me kohë. Mbasì ti kullandrisë nder mâa t' parët e ktii shtetit, un due me t' diftue vullndetin e Bardhit. Neser kaa per t' kênë galdim i gjithmarshem; Fernandi ktû mâa nuk u duk e praa âsht nji shêj qi aj mâa s' gjallitë. Prandej Bardhi neser kaa me mârrë çilcat e sûndimit t'mâth n' êmen t' Enrikthit, e mbasì diali âsht endè i paa rrahun, po zgiedh Filipin per ndimtaar mâa t' parë. Kujtoj se kee per t' mârrë pjesë n' gazullim t' pergjithshem, tui ardhë nder siella. Vetë Filipi per gojet t' ême po t' grishë.

Klem. - Une gjitthmonë i kam krye me kujdes de-

tyret e mîja, e kurr s' kam per t' i bâa t' mângut. Kam me ardhë nder kreme, e kshtû kaa per t' u krye vullndeti i atii, qi ktû mûndet me m' urdhnue. (*me vehte*) Po drue per Fernandin. (*niset tui bâa shêje veshtrijet me Fernandin.*)

Visk. - Ky plak e dote fort prênkun e vet, e e ndiin edhé pikllimin per at t' bjerrun. Kjò pun' e dishmon per nji raje besnike. M' nji koh' edhé un i kam shkerbye; por tesh.... Kujtime s' kota, pêndim i vonë.... Po nisem.

Fern. - (*tui u avitë*) Viskard.

Visk. - Adolf! Oh gzim! Ti ktû? Oh ç' gazmênd! Para syysh e kam dashtuniin t' onë kreshnike e jeten qi per dyy herë bujarisht m' a pshtove tui vûe n' rrezik t' ânden.

Fern. - Ç' ka m' shtîne nder mênd! Me t' raa rasa a nuk kishe me bâa njaq' edhé ti per mûe?

Visk. - Per tyy!... Gjakun t' êm... jeten t' ême... t' kênunit t' êm. M' e diit se kto mûnden me t' vjeftë, sodak kishe me i true nji mii herë.

Fern. - T' a xâa besë.

Visk. - Adolf i êm, oh çud' e evarshme! à mushë vjeta qi u daame prejë shoqi shojt me dhîmë zêmret e kurr mbas aso ditet s' kam ndii tui folë per tyy. M' diftò kû kee kên' e ç' farë nga-

jet t' prûni ktû.

Fern. - Mbasì u daame nder brigje t' Tagos, u solla brue per shum kohë neper Francë ,e mbasandej me fatosat e mii shkova nen sherbesë t' rregjit britan, qi kishte rrok' armët kundra Skocies kryecitse. E giat' e tmeershme kjè luftа; n' e mram aj fitoj e une nuk kjeçë nji vegel e kot' e atii ngallnimit, por burrnisht luftova porsi vigan. T' a difton i lumnueti stemë qi stolisë shqytin t' êm, e aj i fatosave mii, trima e ngallnyesa paras me mue. Mbasì u dha paqa u dava prejë zotniis êm, e m' njatë lûnder qi ti shef, u nisa me ta fiill nder kto mate, per me mujtë, porsì kryetaar anijet, me i ndimue me krah e me zêmrim t' êm, atii qi mâa mirë kaa me m' i pague me aar diersët luftare.

Visk. - M' nji mëndyrë t' posaçme po m' gzohet zêmra tui t' paa t' lumnuet e fatlun, e shpnesoj se kam per t' i çue n' vênd dishiret tua.

Fern. - Po ti, o mik, e pse jeton n' ket pallas n' papunii? Kû i lae fatosat t' ûu, t' cillve u prishe kryetaar i vlertë.

Visk. - Adolf, mos bzàaj.... po t' lutem. Mos i pezmetò me kso t' pvetunash varrët e mîja, qi endè s' jânë mbyllë mirë.

Fern. - Shka po thue?

Visk. - Mos m' i shtjè nder mênd merat e atŷne t' zezave, qi zgjojnë n' mûe tmeeren e reksimin,

Fern. - Ti po vrumulisë!

Visk. - E kam arsye!...

Fern. - Mûe praa m' duhet me bîndue tinzimin t' ând.

Visk. - Miksija e ŷn' e vertet' e detyret qi m' lidhin me tyy, nuk baarin tinzime. N' tjeter ânë une po shof dishirin e mâth qi kee per me njoftë shkakun e vrumullimit t' êm.

Fern. - Âsht e vertetë.

Visk. - M' veshtò praa: kurgjàa nuk due me i heshtë Adolfit t' êm. A t' bjè nder mênd per at çetë t' vlertë fatosash, t' cilles un i prîshe? Nji dishiir i mârrë per pasunii mâa t' mdhaa m' shtŷni m' e lanë rregjin e portogesve, e ju pshteta rregjit t'Kastilies, qi po njeshte aso kohet armët kûndra Harapve. Aj m' pelqej Lufta krisi, mâa teper se njizet her' i paame aradhet anmike t' u vûe n' t' ikun, kuer shpatat t' ona ferfelitshin nder rreze t' diellit. Prîsi i kastilianve mûer zêmer e n'a urdhnoj me ju lshue n'shpînë e me i mârrë mrapa me furii. Une gati t' gjith

i paash tui u rrxue t' coptuem, por mbasi m' kjasoj rrkaja e gjakut edhé mûe prejë shum lavimeve, me mzi mujta me pshtue me pak besnikët e mii. Ndigiò tash cilla kjè dhântija per at vlerii. Prîsi i guxuet m' paditi rregjit, tui i thânë se une n' t' perziem t' luftes kishe kên' i ngathtë! Ah! Trathtori!... Shpife e dhunueshme!.... Une per tê kishe ballsue deken njimii herë.... Deshta me i dalë zot vedit.. nuk m' a dhane lejen. M' perzûene; m' u desht m' e lshue vehten n' dorë t' fatit t' zii, e me zêmer t' derptueme prejë marrjet, prejë dishirit t' ahmarrjes e prejë mnîis t' mneershme.

Fern. - Ç' m' a theeri zêmren historija e dhîmshme e qillimeve tua!...

Visk. - U solla brue ândej e kndej per shum dit me mujtë me gjetë nji shtrehë t' sigurtë; ora ktû m' prûni. E njifshe Filipin; ja diftova mjerimet qi m' kishin rrethue, e nuk vanoj me m' grishë per nget t' madhniis tii e t' kshilleve tija. Tesh mûndem me thânë se jam kahë jetoj... qet.

Fern. - Po i lum a jo?

Visk. - I lum!... (*i ndrydhun tui shertue me rojë*) Jo, o mik, jo.

Fern. - *(qi kqyrë me zhbirue mâa teper)* E pse jo?

Visk. - Nieri i mbsuem per lumnii, per ndeer e per burrnii, nuk mûndet kurr me i ndigiue Filipit paa tmeer e paa t' breme zêmret.

Fern. - Si ?

Visk. - Kaq per tash t' mastojnë. M' nji tjeter kohë mâa t' ngaeshme e mâa t' sigurtë kam me t' a çilë krejt zêmren t' ême. *(tui kalue m' nji gzim t' perdhânshem)* T' a lâam ket kuvênd t'trishtuet e t' kthejnë galdimi n' ftyrë t' ême. O mik, a m'thue tesh nji grîmë se dishron me i ndimue me krah t'ând t'fuqiishem atii qi t'paguen mâa mirë?

Fern. - Shipernjimênd.

Visk. - Kam per t' a krye dishirin; kam daa me t' paraqitë Filipit.

Fern. - Filipit ?

Visk. - Do t' a diish se neser aj kaa me kènë naftue prejë Bardhit per sûndim, si ndimtaar i tii mâa i pari

Fern. - *(mikshisht)* Por kujtoj se Bardhin do t' a keen shtŷe interesa e gjithmarshme per ket pûnë.

Visk. - *(me rojë urtisht e me gaz)* Interesa e gjithmarshme? Oh po, kshtû kujton Bardhi, por Filipi .... ah kerkush s' mûndet me i zbiratë mêndîmet e errta t' tijat.

Fern. - Kuptova, o Viskard, kuptova. Po ç' farë

ngajet e shtŷen Filipin me mârrë nen sherbesë çeta t' perjashtuna? Ç' nevojë kaa aj per mburüesa tash qi gjithshka duket se shkon mbas fjales tii?

Visk. - Saa s' e mêndon. Tash saa vjet gjallitë larg ktii pallazit nji vlaa i Bardhit, t' cillit tesh mbas deket t' Karlit i perket froni n' Agrixhent. Kujtojmë se do t' keen dekë ; por zotnîja i êm dron qi mos t' ja behin paa pritë paa kujtue per me diftue pushteden e vet e kshtû me hypë n'fron t' dukës.

Fern. - Kŷ vllau i Bardhit thirret?..

Visk. - Fernand.

Fern. - (*tui u qeshë*) Kŷ nuk mûndet me i raa ndesh hartimeve t' Filipit. Fernandi nuk âsht mâa gjaall·

Visk. - (*me gzim*) Pernjimênd po thue?

Fern. - Un vetë e paash tui dhânë shpiirt. Ishim poendè, per nji farë degamet qi ndolli, amniq· Kam nji leter t' tiin per me ja dhânë t' vllaut. Pak orë perpara se me dek' e shkroj. Mbasi e dite se une kishe daa me u nisë per kto vise, m' porositi me ja çue Bardhit. E ti e din mirë se lutat e porosiinat e atii qi â kahë hjek per dekë, nonsè anmik, donë ndigiue.

Visk. - Ah ç' gzim po perfton, o Adolf, n' zêmer

t' Filipit

Fern. - E dii edhè vetë...

Visk. - Kurr s' kishe mujtë me gjetë mjet mâa t'vjeſshem per me pasë hire e ndeera prejë Filipit. Mos kii dyshim, po t' siguron miku i yt.

Fern. - Gjînd t' armatisun po vînë ktej pari.

Visk. - Qe Filipi. Largoju, Adolf, e prit urdhunin t' êm per me u avitë.

Fern. - (Ç' po vrumullisi n' pranii t' tii t' dhunueshme!) (*largohet me Uxherin*)

DUKA IV

Viskardi, Filipi, Gustavi e sogjetarët

Fil. - Nga, Gustav, e kryje me kujdes urdhunin t' êm.

Gust. - Po ndigioj. (*mêrr m' u nsë*)

Visk. - E ç' far' urdhunit ne kjoftë leja me pvetë? (*ndalë Gustavin*)

Fil. - Mbrrîni ktû n' sqele nji lûnder e perjashtun. Mbrêndë kaa nierz t' armatisun. Prîsin e tŷne ktû me t' shpejtë e due per me mârrë vesht prejë tii shkakun qi e shtŷni me shkelë n' ket

tokë.

Visk. - Une e dii punen fije e per pêe; njitash saa fola me kryetarin e tŷne. Aj âsht nji mik i foort i êmi.

Fil. - Po kush âsht aj?

Visk. - Nji ltii qi kerkon me gjetë ndo' i pûnë. Prejë Ingilterret po kthen i stolisun prejë atii rregjit me dhântii t' lumnueta e kaa ardhë ktû per me t' kushtue sherbesen e vet.

Fil. - Kam dyshin t' mâth per besë t' tŷnë pse m' duhet m' e blee me aar.

Visk. - Mâa fort se ed t' paa ngîme per aar, kee me gjetë n' ket kryetaar nji besë t' paa thyeme e nji trimnii t' paa shoqe.

Fil. - A i xên besë?

Visk. - Po t' hii dorxânë.

Fil. - Duhet me thânë praa qi ti e njifke.

Visk. - Edhè fort. Per pês vjet kemi luftue bashkë, e t' a diish qi njaj kryetaar, per t' cillin po don me dyshue, dyy herë m' a kaa pshtue jeten. Shka lypë mâa tjeter ? Me jetë t' ême po t' gjegji per besë t' tii. Por edhè me kênë qi s' kaa kurrfarë meritimit, (*miksisht e me urtii*)po t' bjè nji lajm kaq per zêmer, saa ti per t'saktë qi kee me kênë fort kondênd per tê.

Fil. - Po ç' farë lajmit?

Visk. - (*miksiskt e me urtii*) Qi Fernandi s' a mâa gjaall.

Fil. - Njimênd? Kaa dekë Fernandi? (Oh gzim! oh fat! Ndalu, o galdim i tepriishem qi po m' ndezë zêmren) Po m' tregò, o Viskard, po a thue s'mûndet kŷ me na rrêjtë e me na trathtue?

Visk. - Nuk mûndet me kênë. Vetë prejë Fernandit t'lig kjè nisë per me i prûe nji leter t' vllaat.

Fil. - Po kû e kaa at leter?

Visk. - Me vedi.

Fil. - M' a thirr ktû me t' shpejtë.

Visk. - Po ndigioj (*niset*)

Fil. - Paska dekë Fernandi? Prita e vetme qi i kaa pas metë mêndimeve e hartimeve mîja... Gustav, une jam krejt i lum. Tash per t' saktë qi mûndem me u çuejt zotnîja i Agrixhentit.

DUKA V

Viskardi tui prûe Fernandin me Uxhcrin, Filipi e Gustavi.

Visk. - Avitu. Qe zotnija i êm; falu me tê e lypi hire, pse zêmra e tii bujare nuk din me thânë

se jo.

Fil. - Kush jee ti ?

Fern. - Nji kryetaar anijet.

Fil. - Po si t' thon' êmnit?

Fern. - Adolf.

Fil. - Atdheut t'ând si i thonë?

Fern. - Kam lee m' nji ksollë t' keqe n' breg t' Minços. Per shka zotnoj âsht dhântija e zêmrimit t' êm e jo e fatit.

Fil. Ti praa po n'a lajmeron deken e Fernandit?

Fern. - Po.

Fil. - A e din pernjimênd ?

Fern. Po krejt. Un vet' e paash tui dhânë shpiirt.

Fil. - E kû ndolli kjò dekë?

Fern. - N' mâa t' mramin t' nisun t' inglisve kûndra Skocies. Atŷ met i varruem. Pak gjâa perpara smira e lumniis na kishte bâa anmiq. Tui kâlue n' kaal t' êm neper fushatë t' Ishueme prejë arrakatve, po ndii nji ankim; siellem e nder saa t' metun po shof Fernandin t' laam n'gjak t' vet. Prâni n' mûe atbotë mnîja e zez' e m' dŷndi qyshkia e atii t' mjerit; kapa e e çova m' nji shatore t' aferme, u mûndova me i sherbye si muejta e mbasí e dite se n' marin t' luftes kishe daa me u nisë per Siçile, me zî i shkroj kto

se jo.

Fil. - Kush jee ti ?

Fern. - Nji kryetaar anijet.

Fil. - Po si t' thon' êmnit?

Fern. - Adolf.

Fil. - Atdheut t'ând si i thonë?

Fern. - Kam lee m' nji ksollë t' keqe n' breg t' Minços. Per shka zotnoj âsht dhântija e zêmrimit t' êm e jo e fatit.

Fil. Ti praa po n'a lajmeron deken e Fernandit?

Fern. - Po.

Fil. - A e din pernjimênd ?

Fern. Po krejt. Un vet' e paash tui dhânë shpiirt.

Fil. - E kû ndolli kjò dekë?

Fern. - N' mâa t' mramin t' nisun t' inglisve kûndra Skocies. Atŷ met i varruem. Pak gjâa perpara smira e lumniis na kishte bâa anmiq. Tui kâlue n' kaal t' êm neper fushatë t' Ishueme prejë arrakatve, po ndii nji ankim; siellem e nder saa t' metun po shof Fernandin t' laam n'gjak t' vet. Prâni n' mûe atbotë mnîja e zez' e m' dŷndi qyshkia e atii t' mjerit; kapa e e çova m' nji shatore t' aferme, u mûndova me i sherbye si muejta e mbasí e dite se n' marin t' luftes kishe daa me u nisë per Siçile, me zî i shkroj kto

pak rreshta, m'bâni bee me ja çue n'dórë t'vllaat, e n'mjes t'ahteve e t'ngashrimeve i duel shpirti.

Fil. - S' kaa màa kurrfarë dyshimit. Dhîm' e foort po m' theer per tê, edhé pse s' e kam njoftë, por ja kam ndìi zânin. Pat veç nji marim si e meritote, sepse i ngashruem per dekë t' fatit vet, la shpiin e s' u perkujdes màa hiç per babë, vllaa e dialë, por tui u siellë nen êmna t' msheftë kaloj nji jetë t' paa lavdueshme.

Fern. - (*tui vrumulisë e tui e ndalë vedin me zoor*) Âsht e vertetë.

Fil. - Kû e kee at leter qi i kee prûe Bardhit?

Fern. - Tek e kam.

Fil. - A âsht e vulueme?

Fern. - Jo.

Fil. - M' a nep. (*e çilë me shertim*) Dora e tii tek â, po e njof.... e nuk po rrêhem.

Fern. - (Gzon i mrapshti)

Fil. - (*tui këndue*) • Bardh. Nji fat i paa perkultë po e kput' jeten t'ême. Po des i piklluem sepse larg t' dashtunve mîi. Dueje baben e dialin t'êm, e kuer kŷ kaa per t' u rritë, tregoj se si fatziù baba i tii diq n' fushatë si luftaar i vlertë. Me dashtnîi t' ânde argtoje baben per dekë t' ême e t' jeesh ngushllimi i thîjave tija. Vllau i yt Fer-

nandi. • (Oh gazmênd!) Diq paa e mârrë vesht deken e t' et. Ora fatbardh' e kursej prejë atii ngashrimit. Eja, o kryetaar, ti vetë kee me ja dhânë letren Bardhit, por jo para kremes. Kjò ditë do t' jeen nji ditë gzimit e harejet; nuk due qi nji lajm i zii t' a pervneerin zêmren e Bardhit.

Fern. - Kam me t' ndigiue.

Fil. - M' tha Viskardi se ti kerkon pûnë.

Fern. - Po pernjimênd.

Fil. - A don me ushtrue nen flamorë t' Agrixhentit?

Fern. - Me shum dishiir.

Fil. - E me ç' farë çmimit?

Fern. - Saa per tesh nuk dishroj tjeter por veç ndeeren me t' sherbye.

Fil. - A mûndemi me shpnesue mbî besë t' ndjeksave tuu?

Fern. *(gati e me shpejtii t' mâdhe)* Kurr s' kee m' e gjetë nji çetë me t' armatisun mâa besnik' e mâa trima se kto. Krejt çuditë rregji britan per trimnii t' onë, na i stolisi shqytat me stemë t' vet t' madhnueshem; e nder fjalë t' dhenuna *fee e vlerii* le t' a dinë t' gjith Agrixhenti se nder zêmra t' ona nuk banon mashtrimi e tuta por besa e qîndresa.

Visk. - (*mbas nji grîmet Filipit me pergzim*) Une po madhshtohem persé t' kam gjetë nji mburues kaq t'vlertë.

Fil. - Edhè pak t' îmta do t' mbrînë Bardhi. Due m' e habitë tui i qitë perpara paa pritë e paa mêndue çeten t' ânde: e mbas urdhunit t'mikut t' ând Viskardit, gjithsbashkut keni me dalë n' tokë t' rreshtuem n' ujdii martishte e keni me u dukë n'Agrixhent me madhnîi t'mâdhe. (*zâa burijet*)

Gust. - Qe shêji prejë pyrgut t' naltë qi mretnon suken.

Fil.- Difton se Bardhi po niset prejë banes t' katûndit per me ardhë n' ket selii mretnore. Une po shkoj me i dalë para n' ket udhtim t' shkurtë. Lamtumirë, o kryetaar, gatitu me m'dhânë sprovë per vlerii e per trimnîi t' ânde, e prejë zêmret t' ême t' evarshme gjithshka shpnesò. (Fernandi kaa dekë. Nuk â nieri n' ket tokë mâa i lum se vetë) (*niset me Gustavin e me soqjetarët*)

Visk. - T' shkoj n' vênd dishiri, Adolf. Une edhè 'i grimë due me ardhë n' lûnder t' ânde, e me i njoftë ndjeksat e mikut t' êm t' paa shoq. Oh saa i gzuem jam tesh qi po t' shof per brii... (*niset*)

Fern. Uxher i êm !. ,. Ç' zoor kam pasë m' e ndalë

vedin. Gzon e knaqet per dekë t' ême trathtori!... Por... dridhu, o Filip, per rrfee t' mneershme qi â kahë plândoset permbî krye t'ând t' praksuem. (*nisen*)

Fûndi i hovit t' parë.

Hovi i dytë

Duka e hovit t' parë

DUKA I

Gustavi vetun

Nuk mûnd t' a koptoj ç' farë ngajet e shtŷen Filipin me mârrë nen sherbesë nierz t' perjasthun!.... E sidomos tash qi Fernandi s' â mâa gjaall, per ç' farë mburojet aj kaa nevojë ? Do t' jeen kênë kshilli i Viskardit.... po i Viskardit... kŷ e sûndon vullndesen e tii si t' i keen ânda. Une kam arsye e arsye plot per me i pasë mnii. Per ç' do pûnë, nonsé bashkë mirë e kryeme, i atii vetun kaa per t' kênë meritimi, lavdi e shum her' edhè çmimi. Qe po vjen.

DUKA II

Viskard e Gustavi

Visk. - Deri njitesh kjeçë per brîi t' asajë lûnder· Jam fort n' gzim, sepse Filipi neper mjet t' êm fitoj mburojen e atŷne ushtarve t' vlertë.

Gust. - Mjeft qi t' i rrînë n' besë.

Visk. - E kiske me ndyshue?

Gust. - Ndoshta po. Kto kerkuesa qi me kaq udobii kalojnë prejë flamorit t' nji rregjit nen flamuer t' nji tjetrit, nuk donë veç se vehten e fitimin e vet.

Visk. - *(tui u qeshë)* E praa....

Gust. - E dii mirë se kŷ kryetaar kaa me i sherbye zotnîis onë paa e zoritë fort vedin, e ne kjoftë qi mûndohet per t' mirë t' tii, atëherë at mûndë e bân veç per me mârrë pare shum; i vetmi mêndim qi i shtŷen me pûnue kso doret.

Visk. - Po, Gustav, e na pse i sherbejmë Filipit? Ndoshta per mirakânde? ndosha per miksii? a por mâa fort per aar, me t' cillin paa prâa n' a mbushë grushtin?

Gust. - Por n' mos tjeter.....

Visk. Fjalë t' kota. Mjeft mâa, t' i lâam kto fjalë

e t' bisedojmë tjeter gjâa.... Gustav (*me tinzii e me zâa t' ullë*) mbas lajmit te dukës Fernandit m' u duk si m' e paa t' shhrueme n' flyrë t' gazmuet t' zotniis onë, kutaresen e mrame per t' burgosunin, qi tash gjîndet krejt n' dorë t' onë, mbas fjales Filipit.

Gust. - Kujtoj qi kishte me kênë mirë m' e hjekë kso jetet e m' u lirue prejë atii t' gjegjunit t' rrezikshem. Me bâa me na diktue...

Visk. - A nuk ndiin kurrfarë dhîmet per at orzii?

Gust. - Jo hiç. Une nuk njof tjeter por veç besen e ndigiesen qi m' lidhin me zotniin t' êm.

Visk. - T' bleeme prejë tii me aar qi ti mêrr qet e paa t' breme.

Cust. - Njashtû si ti.

Visk. - Nuk thâm se jo..... po m' diftò: me na dhân' urdhun m' e mbytë, si kishim me ja bâa?

Gust. - Mûndena me gjetë ndo' i puntuer.....

Visk. - (*Me tmeer t' ndrydhun*) Mirë po thue.

Gust. - Por vênia mênden m' e gjetë tinzaar qi mos t' na qesin.....

Visk. - Kam me mêndue per gjithshka (*zâa burijet*) Qe bujarija e dukës.

Gust. - Un po shkoj me i dalë para (*niset*)

Visk. - (*tui e lshue zêmra faret*) Une jam i trum-

pasun, i mârrun mêç e s' dii me gjikue n' vetvedi. M'nji kohë aq i vlertë, aq i virtytshem; e tash!..... Terrnitu, o Viskard, â kot m' e mêndue t' kaluemit; t' duhet m' e ndjekë shtegun n' te cillin t' kaa rrshanitë praksimi i nierzve.

DUKA III

N' saa âsht tui u ndii nji e raame muzhikore ja mbrrînë Bardhi, Klementi e Filipi me bujarii kalorësh e obortarë e ushtarë, Ubaldi, Gustavi.

Bar. - Jam n' truell t' babës; largsija e dhet ditve prejë ktii vênd saa fort m' a kaa pervneer zêmren. Saa i âmbel po m' duket te kthyemit, sado qi kto mure po m'a shtiin nder mênd deken e dhîmshme t'dashtunit prîndit t' êm.

Fil. - I bîndueshmi zotnii, e pse po ja çartë vedit zêmren me kso mêndimesh t' permorta? Edhè vet' e dii se ti kee plot arsye me ndie dhîmë; por mêndó se kurgjâa nuk i viin t' dekunit. Hqe paa at shêj pikllimit qi duket n' flyrë t' ânde, e le t' kthejnë paqa e galdimi.

Bar. - Kish t' dote qiella qi t' mretnojnë gjithnji

ktû baba i êm, e atbotë e paamia e ktŷne viseve nuk kishte me m' perftue kurrfarë ngashrimit.

Fil. - (*kaa me i urdhnue tinsë Viskardit qi t' niset*)

Klem. - (*tai u çue*) M' nep lèjen, o Bardh, qi mâa besniku nder raje tua t' a paraqesin ndeeren e t' bîndueshmes dashtunîis vet, e qi t' a diftojnë gzimin qi po sprovon tui t' paa rishtas n' pallas t' ând.

Bar. - Po t' a dii per ndeer, o Klement, e njof zêmren e bardhë qi kee e virtytin t' ând; e dii mirë dashtnîin qi kee meritue prejë prîndit t' êm, e po t' a jap besen qi nuk kam per t' a qitë n' harresë; po i falem ndeers t' gjith atŷne qi m' nderuene n' t' kthyem me t' ardhun t' vet e seicilli le t' a dinë se Bardhi, i biri i t' vlertit Karl, nuk kaa me i qitë n' harresë kurr ato detyrë qi e lidhin me raje t'veta. Une jam sûndimtari i vêndit: Nji dekë e paa pritun mûe m' la paa babë e tyy paa mret. Kish me kênë veç i vetmi êm vllaa trashigimtari i ktii fronit, por mbas deket t' fatit vet, po mbushen gati gjasht vjet, qi i la kto lagje, e kaa mâa se nji vjetë qi une nuk kam mârrë prejë tii asnji lajm e kurrnji shkrim. Bi-

rit tii Enrikthit, qi â vêç ndand vjeç, i perket froni mbasi Fernandi s' po duket; por tui kênë teper i vogel, nuk âsht i zoti me sûndue e praa m' zgodhne mûe per sûndimtaar. Por, i rii si jam tetmdhet vjeç, e si mûndem ûne me mbâajt sûndimin e dy shteteve, me ruejt ndeeren e fronit e pushteden duknore? Prandej Filipi neser kaa me mârrë mbî veti sûndimin n' kâmë t' ème, e kaa per t' kènë mburoja e ême, krahi i êm e ndimtari i êm mâa i pari Burrnîja e trimnîja e tii kaa per t' diit me t' lirue, o Agrixhent, prejë mjerimeve qi t' rândojnë mbî krye: kaa m' e bâa m' u dridhë atê qi t' guxojnë me t' dokunisë, e kaa per t'ja kthye ktŷne brigjeve lulzimin e parë.

Fil. - Dordhânuni zotnîi, teper po kalon mirsija e yte per mûe; ti po e nderon teper mâa t' pervûjtunin nder raje t'ua. Sûndimin e shtetit mûe po m' a porositë e po m' urdhnon me mburue rajet t'ua. M' a xên besë, o Bardh; Filipi kaa per t' diit me i mbâajt n' kâmë tagrat t' ua e nderen e flamorit duknuer; kaa per t' u mûndue me t' mburue prej' amniqve, e me derdhë per tyy deri n' mâa t' mranen cirkë gjakut. Agrixhenti kaa per t' kênë vorri i anmiqve t' lul-

zimit tii.

Bar. - Nuk dishroj màa teper: tash jam krejt i lum. Me ket farë viganit per brîi po e gzhas Sirakuzen e Palermin. Kan per t' gjetë deken kû kujtojshin se po gjênë visare e dobiina.

Fil. - (*tui paa se po avitet lûndra e Fernandit*) E per sprovë t' paa dyshim t' zeellit t' êm per t' mirë t' pergjiihshme shif, o Bardh, se ûne po t' diftoj nji çetë t' zgiedhun me ushtarë t' vlertë, t' cillët jânë gati me true jeten per lumnîi t' ânde.

Bar. - A njimênd?

Fil. - Qe po vjen. (*tui u avitë lûndra*)

DUKA IV

Viskardi i cilli pat shkue me thirrë Fernandin, kaa me ardhë prejë selius mretnore. N' kaq tui raa muzhika ushtarahe qaset lûndra, prejë t'cilles zdrypë Fernandi, Uxheri e t'gjith ushtarët veshun t' tanë njinji si luftarë me perkrenare, patershan' e mburojë, mbî t'cillat duken stema mretnuer i Ingilterrës e fjalët **Fee Vlerii**. *Kan me bâa nji ushtrim pertoçark dukës, tui pritë nderimet prejë ushtarve t' Agrixhentit.*

Fernandi tui kalue para Bardhit, kaa me diftue t' dyndunit e vet. T'maruemen ushtrimi mêen edhè muzhika.

Fil. - A po t'pelqehet, o Bardh, kjò e paa pritun?

Bar. - Edhè fort, o Filip; ti gjithmonë gjënë arsyena per t'cillat mûe m'duhet me t'nderue per dit'e màa teper..... E cilli âsht kryetari i tŷne?

Fil. - Qe tek â.

Bar. - Avitu.

Fern. - Po ndigioj (*avitet*)

Bardhi. - (*si i preem*) Po ç'farë giasimit â kŷ?) Prejë kah po vjen?

Fern. - Prejë Tamigjit, t'cillin krejt e kuqlueme me gjak t'anmikut.

Bar. - A fitove? (*n' kaq Bardhi kaa me i ngûlë syyt n'Fernandin tui njoftë n'të giasimin e t' et*)

Fern. - Qe sprovët e paa thyeme. (*t' gjith i çojnë shqytat*)

Bar. - (*tui këndue*) Fee e Vlerii. Stema mretnuer. Kto jânë hijeshime pernjimênd t'nderueshme. (*i ulin shqytat*) Si t'thon' êmnit?

Fern. - Adolf.

Bar. - Ç' motit jee?

Fern. - Kam raa nder tridhetepês vjet.

Bar. - Mocë me t' êm vllaa. Ah kish t' ishte aj ktû! kish me kjaa bashkë me mûe deken e prîndit t' dashtun.

Fern. - Ah po, aj kishte m' e daa vajin me tyy.

Bar. - Ti ndoshta e kee njoft' edhe psè e kishte zakon me mshekë per gjith vênd êmnin e kâmen e vet. U çuejte Fernand.

Fern. - Fernand? (*Filipi i bân do shêje veshtrimit)*

Bar - (*me hitii*) Shipernjimênd, a e kee njoftë?

Fern. Po e kam njoftë.

Bar. - E kû?

Fern. - N' Spâjë.

Bar. - Kênka praa gjaall edhè?

Fil. - Po, edhè ûne e pveta paar e m' siguroj....

Bar. - (*me gzim Fernandit*) Âsht gjaall?

Fern. - Poo gjaall âsht..... po t' siguroj. (*me zâa t' foort*)

Bar. - A gjindet shndosh e mirë?

Fern. - Mirë fort.

Bar. - A i hjè ndopak nder mênd per prîndin?

Fern. - Edhè fort.

Bar. - Po per dial' e per mûe?

Fern: - Shpesh herë ju xête n' gojë.

Fil. - Bardh ti po m' duke i llakerçuem.

Bar: - (*gjithnji tui shikiue Fernandin*) Ûne..... jo..... jam qet.....

Fern. - (Aj po m' shikjon)

Bar. - (*mbas nji grîmet*) Pranîja e yte, o kryetaar, kaq fort m' âsht ngulisë n' zêmer qi kam me bâa ç' mos per me u perkujdesë per tyy. Ûne jam i zoti me t' vieftë fort, e qyshë tash po t' a jap fjalen. Mûe diçka m' shtŷen me t' dashtë... Adolf, lamtumirë, (*mêrr me u nisë*)

Fern. - Zotnîja i êm.

Bar. - (Ushtîma e zânit t'ii..... ato sŷy..... syret e babës..... Ah m' del zot, o mênde, mos m' rrah, o zêmer, ikni, o kujtime t' idhta prejë zêmret t' êmë t' londitun) (*niset me bujarii: Uxheri niset n' tjeter âan me ushtarë; jesin n' dukë Fernandi e Viskardi*)

Visk. - (*mbas nji grîmet*) Adolf!..... ti po m' duke me mêndime e i brumulluem.

Fern. - Ûne?..... po rrêhe. Ka' i herë nji farë habijet.....por s' â kurgjâa.

Visk - Bardhi t' kaa pritë, m' nji mëndyrë t' posaçme mirë.

Fern. - Âsht e vertetë. Duket qi s' e kaa harrue vllaan e vet: m'pveti me shum dashtnii per tê.

Visk. - Edhè ti s' e qite n' harresë urdhnin e Fi-

lipit tui ja mshehë tash per tash deken e tii.

Fern. - M' a permêndi edhè baben e vet.

Visk. - E po çudite ?

Fern. - Difton zêmren e mirë.

Visk. - A po i beson? Oh saa i xânun besë kênke? Aj dridhet per t' ardhun t' Fernandit persè froni atii i perket.

Fern. - Nuk jee tui thânë keq.

Visk. - Ngutshem po kthen Filipi: ndoshta po bjè ndonjì urdhun.

Fern. - Po t' lâa me tê.

Visk. - Por mos u largò fort. Tyy t' kam krejt per zêmer e due me u knaqë me shoqnii t' ânde.

Fern. - Kam me t' a çue n' vênd dishirin. (Po shkulmoj n' mjet t'njimii dyshimeve e nuk dii se kah me ja mbâajt. *(niset)*

Visk. - Me t' saktë qi aj vjen me m' kerkue mûe.

DUKA V

Filipi e Viskardi

Fil. - (*del*) A jee vetun?

Visk. - Po e shef edhè ti vetë.

Fil. - Kam nji pûnë fort t' nevojshme me t' diftue me kujdes t' mâth.

Visk. - Fol.

Fil. - Un do t' nisem njitash n' keshtjell t' aferm per me mârrë Enrikthin e m' e prûe ktû. Bardhi dishron qi t' gjindet edhè nipi nder kto kreme. M' luti njikaq fort qi kurrsesi nuk mujta me bâa t' mangut per mos m' e pergzue. Neser nadie n' agim kam per t' kthye.

Visk. - A don qi edhè ûn t' a shiloj nji kaal e t' vî me t' perciellè?

Fil. - (*me tinzii t' mâdhe*) Jo ndalu... Ktû kam nevojë per veprim t' ând.

Visk. - E per ç' ka?

Fil. - M' veshtò. Deka e Fernandit po m' siguron prejë ç' do rrezikut e tesh mâa nuk kam nevojë per pênge per sigurim t' êm. Shpotinat qi i dini, t' pervishunat e kercnimet e Karlit, atëherë kuer i lypa zyren e ndimtarit t' gjithmarshem, per t' saktë qi lypshin nji ahmarrje. Tash m' raa n' dorë, aj po hjek t'vshtira e mûndime e ûne po ngalladoj. Praa qetimi i êm lypë deken e tii. Me bâa m' u diktue..... po, kjò âsht nji pûn' e mâdhe fort.

Visk. - E mora vesht.

Fil. - Sûnde o nji hekur o nji helm le t'm'lirojnë prej' atii anmikut t' eger, e bashkë me tê le t' rrin' i vorruem n' at burg ç' do mêndim i veprimeve t' ona.

Visk. - Kam me t' ndigiue.

Fil. - Punò n' mëndyrë qi neser kuer t' kthej prejë keshtjellit le t' mûndem me mârrë frŷmë si duhet; e t' a diish se ûne me dekë t'tii, po bâhem sûndnesi e zotnuesi i Mesinës e i Agrixhentit.

Visk. - Po Enrikthi e Bardhi?

Fil. - (*tui qeshë*) Kûndershtim i udobë! Ndigiò ... Nji helm Bardhit e Filipi po bâhet dukë me'i herë.....Viskard ti m' more vesht; lumnîja e madhnîja e yte nuk kaa per t' kênë mâa e vogel se e êmia; e urtii e tinzim i mâth lypet per m' e krye pûnen.. ·.. por kto kshille jânë krejt kote per tyy; besen t' ânde e njof mirfillit. Lamtumirë, o Viskard, ora e yte âsht vrrenue e s' kaa per t' mbetë me dishrue kurgjâa prejë dashtnîis s' ême o prejë miksiis s' vertetë. (*niset*)

Visk. - Dashtunîi!.... Miksii!.....si i bân t' pervûjtë nevoja e tuta edhè mâa kryenaltit!....Mûe praa m' duhet me mbŷtë Karlin?.... Po kthen

Adolfi, miku i êm. Oh ç'mêndim!... Po; due me u kshillue me tê

DUKA VI

Fernandi e Viskardi

Fern. - Viskard, a u nis Filipi?

Visk. - Po

Fern. A e mbâjte me tê nji kuvise t'shkurtë?

Visk. - Por fort t' kândshme, (*krejt i brumulluem*)

Fern. - (*tui qeshë*) Ti po m'duke mâa n'mêndim se vetë.

Visk. - E kam arsye.... o mik, kishe me dashtë me t'diftue nji kshiill (*tui e kqyrë fort*)

Fern. - Fol.

Visk. - Ûne po e lshoj n' dorë t' ânde; dije se nji fjal'e vetme...

Fern. - N' kjoftë se po dyshon per Adolfin t' ând e n'kjoftë se per mashtrues e din, mos bzâjë.

Visk. - M' fal, o mik ..... m' veshtò (*me gaz*) T'gjith Agrixhenti vajton per Karlin e dekun.

Fern. - Âsht e vertetë.

Visk. - Por aj âsht gjaall.

Fern. - Â gjaall? (*me t' dyndun t' foort, mândej kthen*

n'vetvedi tui u siellë m'njën' âan si me kênë tui e ndigiue kush)

Visk. - *(tui u siellë)* Shka kjè?

Fern. - Kurgjâa. M' u bâa se dikush po rri me na prigiue ....Mèndia, hera herë..... Nuk â kerkush jo, nuk â gjâa. *(tui kthye n' ftyrë)* Mos e lên biseden.... Gjaall praa kênka Karli?

Visk. - Po, por bàn nji jetë njimii herë mâa t' mrapshtë se deken.

Fern. - Po kû?

Visk. - M' nji burg t'mneershem.....shka po tham? m' nji vorr.

Fern. - (Oh Zot!)

Visk. - Gustavi, Filipi e ûne e kena ngrehë zhag e çue n' at vênd.

Fern. - (T' zez!) *(tui u shtû)* E pse nuk e mbytët?

Visk. - Filipi drote se kthen Fernandi.....

Fern. - E e mbâjti gjaall per sigurim t' vet.

Visk. - Per t' vertetë.....por tash qi Fernandi...

Fern. - Kaa dekë....

Visk. - Shi n' ket natë.....

Fern. - A don m' e mbytë?

Visk. - Shipernjimênd.

Fern. - Kaa mèndue mirë fort pse kshtû e liron prejë saa psimesh. *(gjithnji tui u shtû)*

Visk. - Por kam nevojë.

Fern. - A t' mungon ndoshta nji ndìmë?

Visk. - Shi njajò vetë, perse tinzimi....

Fern. - Ûne, per ne dishron, kam me t' a dhân' at ndìmë qi kerkon, bashkë me ushtarët e mîi

Visk - Po a kan me kênë besnikë?

Fern. - Si ûne.

Visk. - Tinzarë?

Fern. - Mos druej, kam me ja porositë pûnen nierzve t' drejtë.

Visk. - E praa?

Fern. - Kee me kênë kondênd. Po ti a vjen me nee?

Visk. - Ûne kam per t' ndêjë jashtë per me ruejt. Tyy kam me t'a dhânë çilcin e ti kee me hii me ndjeksin t' ând n' kohë qi duhet.

Fern. - Mirë fort, mrama vonë...

Visk. - Per her' e mâa fort jam tui t' njoftë per mik t' vertetë. Ti m' lirove prejë nji zyres fort t'rândë, qi tash ûne krejt po e lshoj n' dorë t' ânde. (*me zâa t' dhîmshem*)

Fern. Kam per t' a krye. Por po m' duket se ti po ndîin dhîmë t' mâdhe per Karlin....

Visk. - Nuk e mohoj, nji e breme po m' a theer zêmren....

Fern. - (*gati e me hitii*) Ti kishe me mujtë m'e pshtue

Visk. M'e pshtue? jokurr, kurr; shka âsht bâa â bâa,

Fern. - Kee arsye. Po pres saa t'erret.

Visk. - E aty ndjeksi i yt kaa m'e krye at pûnë, Mândej neser.

Fern. - Kena me lumnue per kreme t'Bardhit.

Visk. - N'mjesnatë.

Fern. - Mirë fort.

Visk. - Heshtim.

Fern. - E shpejtii. Po t'ndieku (*Viskardi niset*) Ûne po ngrihem, po dridhem, po vrumullisi. O baba i êm O Zot i vertetë, mprojtoj mêndimet e drejta. (*ulet n'giuj*):

Fûndi i hovit t' dytë

Hovi i tretë

Qelii e Bardhit me karriga e me tavolina, permbî t' cillat gjîndet gjithshka lypet per me shkrue.

Duka I

Fernandi hîin me furii e mbas tii Klementi e Uxheri.

Klem. - Po, shka m' tregove !
Fern. - T' verteten.
Klem. - Karli i êm â gjaall ?
Fern. - Â gjaall. . . po kû,... po si.... e ç' far' oret e pret ! E si m' e pshtue ? Ûn po kercndezem prejë paa durimit e prejë mnîjet. Nji mîi mëndyrë e hartime per m'e pshtue m'siellen neper krye.....nder t' tana drue ndo'i pritë, e nuk dii se cillen me zgiedh'e me cillen me u kapë.

Klem. - Qiella fatbardhë po t' ep çasin e mëndyren per m'e pshtue,.. Fernand, m' ndigiò: ta diish se njitash saa u nis Filipi per me shkue n'keshtiell t' aferm e me prûe ktû Enrikthin mbas urdhunit t' Bardhit, qi dishron le t' gjîndet nder kreme.

Fern. - Shka ndjeva? Sot kaa me ardhë Enrikthi? Biri i êm? Ah trathtuer i zii, ti jee tui e prûe nder krahë t'babës s'vet. Ah biir, o biri i êm: tek e mramia kam me t' paa.

Klem. - Shka lypë mâa tjeter? Sûnde shko n' at burg t' mneershem, liroje t' burgosunin, mândej, hovu me fatoza tuu mbî Viskardin e mbî Gustavin e ngarkoj me prânga: mbasandej prit Filipin; rrênimi i tii kaa me kênë ngallnimi i virtytit t' poshtnuem.

Fern. - Njashtû kam per t' bâa: Uxher le t' mlidhen t' gjith luftarët e mii: Ti mos tret fort larg. Sûnde kam me pasë nevojë per nji sprovë t' ndritshme t' zêmrimit t'ând.

Klem. - Dikush ja mbrrîni.... Bardhi kênka.

Fern. - Le t' vinë se po e pres. Edhè pak, o Bardh, kee me paa se shka à Filipi. Ti po, ti vetë kee m' e mizue t' mrapshtin ndimtarin t' ând e m' e ndeshkue. Uxher, eja mbas mejet (*ni-*

set me Uxherin)

Klem. - Nga, o fatoz, me pshtue baben t'ând. (*kthehet mrapa*)

Duka II

Klementi e Bardhi mbas Ubaldit

Bar. - Po, Ubald, nga e kryje urdhunin t'êm. Ûne due qi t'gjith Agrixhenti t'gjêjnë n' Bardhin e n'Filipin dy mprojtarë e jo dy mizorë. Visartari i êm kaa me dhânë njimîi pare arit, per me ja u daa ortave t'skamnorve. Kto orzez kjeene per herë kujdesi i âmbel i dashtunîis s'ême. Ûn po ledhatohem se kee per t'ma diit per ndeer tui ja lshue n'dorë drejtnîis s'ate t'unjiishme nji pûnë kaq t'kandshme.

Ub. - Kam me t'ndigiue: pshtetu permbî zeell e permbî kujdes t'êm. (*niset*)

Bar. - Klement; fort po m'kaa ânda qi po t'gjêjë. Shûm her'e paash t'madhnueshmin baben t'êm t'u vaar prejë kshilleve tua. Praa per pak t'îmta rri t'kuvêndim bashkë e m'fol si mikut e si birit t'ând. M'tregò, a nuk jam ûne krejt i

lum ?

Klem. - Zotnîi....

Bar. - A nuk e kam zgiedh' ûne nji ndimtaar t' vlertë, e t'dêjë per virtyte per vlerii me mretnue qeveriin e ktyne shteteve?

Klem. - Nuk due.....

Bar. - Fol çiltas.

Klem. - Po a s'kishe me u genjye ti me ket zgiedhun? Keq fort m' vjen me ndii tui thânë se Bardhi kaa zgiedhë per mburues nji trathtuer t' prujtë. Nuk kishte me dashtë qi ky ndimtari i yt....

Bar. - Kputi ato fjalë. Ti paditsi i Filipit? i besnikut t' êm?

Duka III

Fernandi, Bardhi e Klementi.

Fern. - Por qi tek e mramia kaa me t' trathtue, o Bardh i mjerë!

Klem. - (Oh!)

Bar. - (*me çudii t' mâdhe*) Shka!

Fern. - Po, o orziù Bardh, i mjer' e i paa mênd u lshove nder duer t' nji t' mrapshtit qi shpejt kaa me t' trathtue. Atëherë kee per t'a njoftë Filipin, por vonë, o Bardh, vonë kaa me kënë.

Klem. - (Po diftohet,)

Bar. - Kryetaar!... (*me terrtim*)

Fern. - Shko, shko, o i trathtuemi Bardh, i mjeri dial' i Karlit; shko e hyp n' at fron t' fituem me gjak t' nji babës. Nga, por shpejt kee me njoftë n' Filipin gjakbâasin t'ând; aj kaa me t' dhânë deken qi ti kerkove. Kaa me t'a grabitë at kunorë per t'cillen ti sot po e thrret mburues. Aj kaa me galdue per mjerime t' ue e ti s' kee me gjetë mâa qetim permbii faqe t' tokës; shoqe e paa daame e t' ecunit t'ând kaa me kënë hija e t' yt t' et: Ahi Bardh! I mjeri Bardh! Ora e yte âsht caktue, nuk m'rri mâa tjeter veç se me gashnue t'trathtuemin zotniin t'êm. E ti, o grabitçari Filip, ngutu m'u njitë n' at fron n' te cillin po t' thrret dishrimi i yt, vêne kunoren duknore e thuej po: jam dukë! Por per pak kohë kee me gzue. (*niset tui ngâa*)

Bar. - Kryetaar? Oejë!

Klem. - (*i habitun*) (Po ûn çka t'bâj tesh?)

Bar. - (*mbas nji grîmet tui kthye n' vedi e tui u xee*

kapak kapak) Ûn jam qi i ndigiova ato fjalë.... Ç' farë t'thânmesh!.. ç' farë t'perqeshunash. Shpejt ushtarë.

Klem. - (*me kujdes t' mâlh*) Ah Bardh!

Bar. -(*tui çue zanin*) Ushtarë....

Klem. - Oh Zot! mos i thirr.., mos e ço zânin. Paash besen, mos u rrêjë, ruju se e qet...

Bar. - Kaq fort ûne me bartë e me duruc paa ndeshkime? (*me furii*)

Klem. - (*tui j' u lutë*) O Bardh!

Bar. - Aj me guxue kaq fort? Kshtû me m' a paditë Filipin? Ah jo, s' mûnd t' a duroj, due me i dhânë ndeshkimin.

Klem. - (*me zâa t' nelië*) Bardh, rueju...

Bar. - Per çka?

Klem. - Per vetvedi e per furii t' ânde.

Bar. - Aj le t'ruhete e le t'dridhet per terrtim t'êm. Le...

Klem. - (*tui ja pritë fjalen e tui u lshue me turr nder kamë t' tija*) Ah biri i êm, se po mârr lêjen me t' grishë me ket êmen, qe nder kamë tua. Paash dashtniin qi pate per prîndin t' ând, paash miksiin qi ushqen per Fernandin, paash t' miren e vetvedit e paash pshtimin e lulzimin e t' gjith Agrixhentit, ndale vedin e prâjë: mos

fol me kerkênd per shka t' ndolli e per fjalë qi aj t' tha. Nji fjal' e vetme kishte me kênë gurra e saa e saa mjerimeve. Mos i pertrii tmerat e ktii vêndit t' mjerë. Prâjë, pso, shtîju, ndigjoj lutat e paa daame t' ktii plakut t' shûmë qi i pervnerun e tui dnesë po t' lypë mishriir e dhîmë per at orzii.

Bar. - (*mbas nji grîmet*) Çou. (*ndalet pak mbandêj çaan pûnë*) Ktû shpejt m' a bjerë.

Klem. - Ah! jo!

Bar. - Ti vetë kee m'e perciellë.

Klem. - Po Bardh...

Bar. - Vetun me ket ligjë po i shtrohem lutave tua.

Klem. - E don?

Bar. - Me folë me tê vetun per vetun.

Klem. - Por mêndò....

Bar. - Â kot.

Klem. - Mûndet...

Bar. - Kam daa.

Klem. - Shndrrimet e tija....

Bar. - Nuk i drue. Shko... bîndoje urdhunin t' êm.

Klem. - (*Ndigjon perdhûni e mbas nji t' bînduemit niset*)

Bar. - (*mbas nji grîmet*) Shka m'ndolli?... Si jam

bâa ûne! po dridhem... po dridhem e nuk dii a prejë gulit a prejë mnîjet... Ç' farë tinglli-mesh... Aj kaq fort i guxuet? E kush mûndet me kênë? *(mêndon)* Kush?... Ç' farë rreziet po m' shndritë... A thue kaa kênë Fernandi? E kush tjeter pos tii kishte guxue me m' folë n' at mëndyrë?... Ajò flyrë qi paar fort m' habiti... Aj giasim... Fernandi kurr s' e diftote êmnin e vet e gjithmon' e mshehte kamen qi kishte... Ah po! Mbas do t'pvetunash qi t'i bâj kam m' e diktue. Qe po vjen. Qindrim m'rri ngiat.

Duka IV

Bardhi e Fernandi mbas Klementit me pshtjellim t' mâth.

Bar - Ktheju, o Klement e mos t' guxojnë kush me u avitë paa urdhun t' êm. Kerkush...

Klem. - *(niset tui i bâa do shêje Fernandit)*

Bar. - E ti avitu. *(N' pranii t' tii m' mungon guximi e po m' paqsohet huji. Qe ato syre... oh lajkë e âmbel!)* Kryetaar, a t' bjè nder mênd

ç' farë fjalësh shqyptove tesh nji grimë n' pranii t' ême?

Fern. (*me drejtsii*) Mâa t' nevojshmet.

Bar. - (*me terrtim*) E gjithnji krejnaar?

Fern. - A m' thirre ktû ndoshta me m' ngarkue me munshtime tua? Kot e kee, ûne nuk mûnd t' gjegji. N' kujtojsh se jam fajtuer, m'xên, m'gjikò, nep urdhun qi shpata t' vetojnë permbî krye t' êm, e m' bân edhè mue sodakun e nji turpit t' paa- drejtë.

Bar. - (*tui e soditë me syy t' ngulun e me ndiesii*) Edhè paar t' thaçë se syret tua m' flasin per t' mirë t' ânde... ûne po t' fali.

Fern. - (*mêrr m' u nisë tui e vûe n' gas*) Po t' a dii per ndeer...

Bar. - (*me shpejtii*) Por veç me nji shart.

Fern. - (*tui u ndalue* Po ç' farë shartit?

Bar. - Furija e yte e parshme, kercnimet tua, per t' vertetë qi shtrukin nji kthellim. Kryetaar... diftoma fisin t' ând e m' kalxò se kush jee.

Fern. - Po a nuk t' kallxova paar? Ûne jam Adolfi.

Bar. - (*me dashtnii*) Ah! jo ti jee Fernandi.

Fern. - (*tui qeshë me shmîje*) Ûne?

Bar. - Po ti jee biri i t' lumnuetit Karl vllau i

êm i dashtun, qi tesh saa mot e kam dishrue e pritë.

Fern. (*s. s.*) Ûne?... Fernandi?...

Bar. - Mos e ngiat mâa teper; mûe s'kee pse m'shtihe, oja nder krahë t'vllaut t'ând; ftyra e yte m'pershkoj e m'dyndi qyysh n'te parin t'ndeshun. Tek t'paash njofta n'tyy giasimin e babës s'êm. Tyy t'zbloj guximi e qîndrimi i yt... Ah po! gjithshka m'thotë se n'Adolfin rri strukë i vlerti Fernand.

Fern (*fort i dyndun*) Fernandi (*tui u ndreqë e me zâa t'ndrydhun*) Fernandi kaa dekë.

Bar. - Shka fole,.

Fern. - (*tui ja ngulë syyt*) T'verteten.

Bar. - Jo, jo, nuk t'xâa besë. Zêmra m'thotë se Fernandi â gjaall, se kaa per t'kthye n'ban' atnore e se kaa m'u bashkue me t'dashtunin vllaan e vet per mos m'e lânë mâa kurr.

Fern. (*mbas nji grîmet me shikime t'rrebta*) Mèrre. (*i nep letren*) Këndoje.

Bar. - (*e çilë me dishiir t'mâth*) Vetë dora e tii. (*mbasi t'a keen këndue*) Paska dekë Fernandi! O qiell e drejtë! me sea pikllime po e derpton e po e grîin ket t'mjeren zêmren t'ême! (*ulet me ndêjë*).

Fern. - (*tui u avitë*) Mbas ktii lajmit ti po zbehe e po kjaan?

Bar. - Ah lêni, lêni t'derdhen me shumicë kto lott e mîi: rrkaja e ktŷne lotve kaa me m'gushllue prejë zellnenit qi â kah m'dermon. (*prep pshtetet*)

Fern. - (*tui u avitë gjithnji mâa teper*) Ti praa e paske dashtë fort ket t'ând vllaa?

Bar. - E kush mûndet me dyshue?

Fern. - Por Filipi e priti krejt ndryshej ket lajm. (*me qestii*)

Bar. - A e din edhé aj ket pûnë?

Fern. - Po krejt; un vetë ja diftova.

Bar. - A nuk ju dhîmt Fernandi?

Fern. - Nenë lumnoj per ket t'ndollun.

Bar. Nuk mûnd ta xâa besë.

Fern. - Aj m' urdhnoj mos me t'a kallxue letren deri mbas kremeve.

Bar. - Difton praa se kênka zêmer dhîmshem.

Fern. - (*gadi e me turr*) Aj âsht nji i mrapshtë!

Bar. - Nderoje Filipin.

Fern. - (*me furii*) M'e ndêrue? Yt vllaa n't'mramin ças t'jetës s'vet lypi prejë mejet nji besë t'paa thyeme...

Bar. - Ç'farë beset?

Fern. - Me ndeshkue Filipin e t'gjith ato qi e mprojtojnë e i dalin zot.

Bar. - Po ky Filipi e kû i dokunisi Fernandit?

Fern. - (*tui u ndezë kapak kapak n'furü*) I theeri baben.

Bar. - (*tui u zmrapë i tmeruem*) Shka fole?

Fern. - Po baben... Por Filipi nuk kaa me gjetë skut as qoshe n'ket tokë qi t'mûnden m'e pshtue prejë terbimit e prejë furiis s'ème.

Bar. - (*tui e soditë i tremun*) Oh qiell!

Fern. - (*tui u ndezë n'furü*) Oh Bardh! edhè ti orzii! qi tui i qitë mbas shpînet fjalët e nji babes ndjeke gjurmat e gjakbâsit t'ând. Filipi t'a mbŷti baben. Oh Bardh! I mieri Bardh!

Bar. - (*mêrr m'e perqafë me dashtnîi t' mâdhe*) Ah po ti jee Fernandi!

Fern. - Ndeshkoje Filipin (*tui e largue*)

Bar. - Po shka kaa bâa?

Fern. - Fajin mâa t'rândin e mâa t'perdhunuetin...

Bar. - Diftoma.

Fern. - Ndeshkoje Filipin.

Bar. - M'ço tu vorri i Fernandit.

Fern. - A po e ndeshkon Filipin? (*ndalet*)

Bar. - M'kalxò ç'farë fajit bâni.

Fern. - E atëherë?

Bar. - N'kjoftë fajtuer kam per ta mizue e per ta ndeshkue.

Fern. - A po m'a nep besen?

Bar. - Po ta nap.

Fern. - (*me gjith fuqii*) Bardh!

Bar. - Fernand! (*me gjith zêmer*)

Fern. - A po njaj vetë jam: nuk kam pse shtîhem mâa teper.

Bar. - (*tui ju lshue nder krahë*) O vllaa.. O vllaa i êm!

Fern. - O i dashtuni êm vlla m'veshtò.

Bar. - Fol, o vllaa, deh tregoma fajin e Filipit...

Fern. - A e din se kê kee nen kambë t'vorruem per s'gjallit?

Bar. - Kê?

Fern. - Nji t'shkretë qi ngarkue me hekura, tesh tre muej lufton me ûne e me vojtie.

Bar. - Po kush âsht aj?

Fern. - Baba i ŷnë! Po, o Bardh, baba i ŷnë!...

Bar. - Oh Zot!

Fern. - Po a e din se kush kjè aj i praksuem qi e kaa rrshanitë n'ket vorr kaq t'tmeershem? I ziu Filip, mprojtari i ŷt e ndimtari i ŷt mâa i pari.

Bar. - Filipi? Ah i praksuem! kshtû me m' ge-

njye? I zii! Mallkue kjoftë aj ças qi n' a bâni m' u njoftë; ti n' ket mëndyr' ishe bâa zotnuesi e mizori i Agrixhentit e i Mesinës. Por Fernandi erdh me ti qitë per fushë t' zezat e mrapshtinat; t' a ndeshkojmë grabitçarin e t'a pshtojmë prîndin t' onë.

Fern. - Ndieje t' kryemit e praksimit tii. Aj mbasi ndieu deken e Fernandit e vrrenoj edkè deken e Karlit babës ynë. E Fernandi pat urdhun me shkue sûnde n'burg me nji ndjeks e m' e mbytë

Bar. Oh tmeer! ûn po dridhem e po tremen.

Fern. - Tash a po shef se çkâ âsht Filipi?

Bar. - Ah prâjë!

Fern. - Ndimtari i yt mâa i pari?

Bar. - Mos e permênd t' mrapshtin!

Fern. Para se me ndeshkue Filipin bân si t'tham vetë.

Bar. - M' urdhnò, o vllaa, m' urdhnò.

Fern. - Dielli po prêndon.

Bar. - E mirë?

Fern. - Njeshi armët e nji ushtarit t' êm e eja mbas mejet?

Bar. - E kû me shkue?

Fern. - N' at burg t' friguet kû gjîndet baba.

Bar. - Po, o Fernand, le t'shkojmë.

Fern. - Tu vorri i Karlit.

Bar. - I babës onë.

Fern. - I.e t' ngasin m' e pshtue.

Bar. - M' e pshtue!

Fern - Po m' e mburue, m' e mprojtue! (*me zâa t' foort*)

Bar. - M' e pshtue po, m' e pshtue. (*nisen*)

Fûndi i hovit t' tretë

Hovi i katert

Llagore e mneershme e e terrshme bree prejë vjetrimit. Shtylla e qemeer gjysa t'rrenuem, me shkrepa t' rrxuem, rreshtue n' mëndyrë qi me trajtue do neltsina t' vaditshme; nder âna kan me kênë do t'sjellme t'kthellta. Kjò dukë do t'ngulisin nji tmeer t' mâdhe. N' baall nji shkallë t' gjânë e t' shkurtë, e n'krye t'sajë nji derë hekurit, i vetmi t' hîim e t'dalun i atii vêndit.

DUKA I

Karli shtrîi permbî nji rrgostë: kambët kaa me i pasë t'lidhuna me nji sixhür fort t' rándë kapë per nji shtyllë. N' fûnd t' shtyllës kaa me kênë nji mermeer i kreshkë qi mûndet me i vjeftë per ndéjcë. Permbîi rrgostë nji copë buk t' zezë e nji tas me ujë

Karl. - (*mbas nji grîmet n'ánder*) Mizorë, t'keni pak

dhîmë per mûe!... kurgjâa s'ju kam bâa,... e pse me m'mûndue kaq fort..., (*tui u terrnitë*) Ah! (*çon kryet e kqyrë per rreth*) Jo... u rrêjta. Nuk kaa mbriit edhè çasi n'te cillin anmiqte mîi kan daa me m'hjehë kso jetet... (*çohet me mzi e rri permbi mermeer, e per saa t'mûndet do t'bâjnë m'u ndii zhumhuren, e hekurave.*) Ç'farë t'dukunash t'kobta m'a xuerne gjûmin? M'u bâa se po vînë me m'mbytë! Oh t'kish kenë n'mos tjeter e vertetë!.. Fernand !.. Fernand!... O biri i êm!.. Kish t'a shifshe t'shumin baben t'ând; me pas kênë ti me mûe, per t'saktë qi ûne nuk kishe me u gashnue nder kto pikllime!... Po Bardhi... Bardhi!... Oh Zot i mirë! Aj nuk e dite se miksija me Filipin kjè shkaku i ktŷne prângave... Djersa po m'rigon... ûne po fikem e po pakohem!... Po m'a ndîen zêmra se edhè pak t'îmta mâa s'kam jetë. (*mbetë si i kolomêndun*)

DUKA II

Mbas nji grimet hîin Fernandi me nji flakë bashkë me Bardhin i cilli kaa per t'kênë krejt si

nji nder luftarët e tii. Porsaa t' hîin kaa me mbyllë deren me shul, mbasandej kaa me çue flaken me shikiue per rreth paa mujtë me vrojtë Karlin.

Fern. - Qe ja mbrrîme tu i frigueshmi vorr kû gjallitë prindi i ŷnë.

Bar. - Oh tmerr!...

Fern. - Tek â!.. Oh t' dukun! (duket i kolomêndun) (*tui u ndale te dy*)

Bar. - Ah babë! (*merr me ngâa tu aj*)

Fern. - Ndalu ... (*tui e pritë*) A don ti me nji t' shkûndun trathmênd me shqŷmë krejt t' kênunit e tii? Mbas saa, t'hjekunash e psimesh nji fjal' e vetme mûndet me ja prûe deken.

Bar. - Jam kah mbaroj.

Fern. - (*tui u avitë*) O baba i êm i âmbel! I dashtuni êm atë, mbas saa e saa vjetsh largsijet per t' paren herë po t' sodis!

Bar. - E n' ç' farë mëndyret!... ne ç' farë visit!... me ç' farë hekurash lidhë!

Fern. - Por ja mbrrîna e nji dorë qillore me kohë ktû m' bâni me ardhë per me sigurue 'pshtimin t'ând e plojen e gjithmarshme t' gjakbâsve tuu.

Karl. - (*tui folë n' kllapii*) Deh eja, o Fernandi i êm!... Fernand! o biri i êm.. Eja e m'pshtò. (*zgjohet*)

Fern. - Oh fjalë qi m' a kpusin zêmren!...

Bar. - Po çohet prejë gjûmit.

Fern. - Oh çast per mûe fatbardhë por per nji her' edhé i thmeershem.

Karl. - (*kapak kapak koa m' u zgjue e me çue kryet; mbasandej me shertim t' mâlh*) Oh! (*cilë syyt e tui paa dritë thotë*) Po si! nji dritë po lshon rreze n' ket vis kaq t' mneershem? Mos t' jeen ndoshta...

Fern. - Zotnii...

Karl. - Shk' â kŷ zâa? kush â ktû afer? Nji lluftaar? A jee ndoshta nji dergues i rii i Filipit mizuer?

Bar. - Oh qiellë!

Karl. - Ç' se jam ktû mbrêndë dy vetë por veç kam paa. E ti i treti po vjen me i shtue mûndimet e mija?

Fern. - Ah jo, jo, ndrequ, zèmrou, o nieri orzii, Ûne jam nji... miku i yt, i cilli tui ndii dhîmë t'mâdhe per mjerime tua, po vjen me t'dhânë ngushllim.

Karl. - Ngushllim? Ah jo s' te xâa besë. Nder kto vise tmeeret nuk hiin veç ndjeksat e atii shkerbâa, e kto t' praksuem baras me zotniin e vet, nûk mûnden me ushqye ndesiina nierzijet per

mûe.

Fern. - (*T' lujtuna nji mëndyret, kshtû edhè Bardhi*)

Karl. - (*Fernandit*) Por ti po fshâan? Po m' pûthë doren e po m' a lagë me vajë. Po a thue pernjimênd po ndîen dhimë per mûe?

Fern. - (*me t' dyndun t' mâth*) Ah po! dhîmë e dhîmë t' foort!...

Karl. - Sŷyt e mîi kan vûe ag e drita e zbeet e asajë flakë nuk po m' lên... e praa... jo, nuk mûnd t' njof... m' kalxò kush jee?

Fern. - Anmiku mâa i rrebti i mizorit t' ând.

Karl. - E âsht e vertetë?... Po si muejte ti me hîi ktû mbrêndë? si muejte me kalue neper ato rruga t' mshehta e t' siellme t' errta, e me u pershkue neper ato dyyr hekurit qi t' binë n' ket vênd?

Fern. - Ndima e qillit m' a çili rrugen per me ardhë tu ti.

Karl. - E qillit? I dhîmshem ndoshta per psime t' mija e kaa vrrenue lunmiin t' ême? M' tregò, o nieri zêmer dhimshem, tesh saa mot jam i ndrŷem? ktû mbrêndë.

Fern. - Tesh tre muej.... po si.... a nuk e din?...

Karl. - Kurgjâa nuk dii!, ti jee mâa i pari zâa nierit qi po ndii nder kto vise tmeeret.

Bar. - Oh mjerii! (*me zâa pikllimit*)

Fern. - (Ç' farë t' dŷndunit)

Karl. - Praa a nuk jânë hiç mâa teper se tre muej ç' se un po hjek zii? Trii viet, tremdhet vjet kujtova se kan kalue prej' asajë natë n' te cillen zhag kjeçë ngrehë n' ket vênd. M' tregò, shka mêndon e shka thotë per mûe Agrixhenti?

Fern. - T' gjith t' kjaajn e t' vajtojnë per t' dekun; t' gjith kujtojnë se nji dek' e paa pritun t' largoj prejë t' gjaallve. I dhunueti Filip e sbukuroj deken t' ânde kaq mirë, saa vetë Bardhi, yt biir, e kjaan me dhîmë zêmret e me t' fshâame t' foorta prîndin e dashtun.

Karl. - Ah Bardhi, Bardhi! Aj kjè shkaku i t' zezave t' mîja.

Bar. - (*me t' gerthitun t' dispruem e me duer njitë kahë qiella*) Oh Zot!

Karl. - (*me pergzim*) Gjithnjî praa m' permêndkan rajet e mîja, birt e mîi?

Fern. - E me saa dashtnii!...

Karl. - Oh gzim!... Kurr nuk e harroj at natë t' zezë. Ûne ishe qet n' shktrat t' êm; n' heshtim mâa t' ndrydhtin zgjohem, e shof vedin t' rre-

thuem e ndii se po m' lidhin. I njof mizorët e mîi: ishin Gustavi e Viskardi; due me lypë ndimë tui bertitë, por m'a pshtjellin gojen me nji cohë t'gjânë qi gati m'mori frymen. Mûndohem me i pertrii fuqiit e mîja per me mujtë m'u lirue prejë sish e me pshtue, kuer ja behë Filipi. Me at dorë t'zezë m'i kapë flokët e thiim e tui m'i zhgulë paa kurrfarë mishriret, m'ngrehë zhag mbas vedit. N'mjes t'ahteve e t'mniis meta paa mênd, e kuer ktheva n'vedi, ktû e paash vehten ... n'ket terrinë t'mneershme lidhë me hekura t'rândë, kû n'mjes t'vajit, t'mjerimit e t'ûus e thrras per oor morden qi t'i napin marim t'kènunit t'êm orzii. *(prep pshtetet)*

Fern. - *(zmrapet e i avitet Bardhit)* A ndieve se shka â Filipi? a ndieve?...

Bar. - Prâjë, mos e permênd, mos fol hiç per at t'praksuem.

Fern. - Po ç'farë ngajet e shtyni Filipin per ket mizorii kaq t'rrebtë? Po si me u bâa kryeqitsi i zotniis s'vet?

Karl. - Bardhi, êm biir, kjè shkaku i t'vshtirave mîja.

Bar. - *(i dispruem don me ju diftue t'et)* Ah! jo!

Fern. - *(me nji nojmë mretnore e ndalë)* Mos ju

diftò...

Karl. - Êm biir kjè kapë tel per me zgiedhë Filipin per ndimtaar t'pergjithshem, por ûne, porsì dukë nuk ndigiova, e porsì babë e prita Bardhin qi mos t' xête miksii me Filipin; kŷ atëherë, mbasi s' mujt m' e pasë at vênd t' dishruem, u grii prejë mnijet e gjakimi kapak kapak ja mbushi mênden per ahmarrje; po, u betue me m' a grii zêmren me t' zeza: m' dau prejë birve t' mii, m' ngarkoj me prânga e m' hodh n' ket vorr. Bardhi m' dote... por... ahi! i çoroditun ndoshta prejë Filipit, u betue bashkë me tê per dekë t' ême tui mêndue se t' tilla po muejte me i grabitë fronin Enrikthit. Ah! qilli m' a bjekët para se t' des ket dyshim plot me tmeer. Le t' a njof per t' paa faj birin t' êm e mbasandej... ah po, mbasandei kam me dekë, o Filip mizori, kam me dekë, por kam me dekë kondênd.

Bar. - (*nuk mûndet mâa m' u durue*) Ah!...

Kar. - (*tui u dridhë*) Po shka? Edhè 'i tjeter kênka me tyy? Edhè aj po fshâan? A nuk erdhe praa vetun m' e vajtue qyshken t' ême?

Fern. - (*me t' thekun zêmret e me zêmrim*) Jo, o nieri orzii! Edhè kŷ baras me mûe e ndien

rândimin e mjerimeve t'tua.

Karl. - (*zhgrehet n' vojë e i hapë krahët: dy vllaznit e rrethojnë e Karli i lshon permbî krahë t' tyne*) Ah po, t' dy bashkë m' vajtoni e m' pshtoni persè fort e meritoj... (*ndalet. Gjithnjî t'perqafun*) Oh Zot! Me jûe po gjèië nji qetim t' âmbel, nji ngushilim e nji argtim qi tesh saa mot s'e kam sprovue. (*dahen*) Kûndroni a mûndet m'u gjetë vis mâa i tmeershem se kŷ. (*kerkon e çon buken preje tokel*) Qe e vetmia shûjta e ême, âsht nji copë buk e mbŷkun. Vet natyra kûndershton m'e kallapitë, por nji ûu e foort m'shterngon ka'i herë me u ushqye me tê. (*e lshon n'tokë*) Pak ujë i keq n'at kupshore m'a hjek eden. Qe shtrati i êm, qe prângat qi m'lidhin.

Bar. - (Po m'pelset zêmra!)

Fern. - Ngushllou, o nieri i mâth e orsii, t' vishtirat t'tua kan me prâa edhè pak t' îmta.

Karl. - Po si? A don ndoshta me luejt me mûe?

Fern. - T' drejtin e mâa t' mâdhin Zotnues t' rrozullimit po e grishi per dishmitaar t' drejtniis t' fjalve t' mija,

Karl. - Po kush jee ti qi po perkujdese kaq fort per mûe?

Fern. - Nji miku... i t'ând biir.

Karl. - I Fernandit?

Fern. - Po, prejë tii jam çue.

Karl. - Prejë tii?

Fern. - Kam mbrîit ktû me nji çetë luftarësh t'vlertë, t'cillët jânë gadi me t'mburue.

Karl. - Po kû âsht Fernandi?

Fern. - Jo fort larg prejë tejet.

Karl. - (*me eshtat t'zëmerës*) Ah biri i êm! eja nder krahë t'prindit t'ând. Fluturò, o Fernand, n'parzem t'babës: ti kee me kênë gjithmonë bekue prejë mejet, e ndoshta permbî Bardhin kaa me m'u dashtë me hovë rândimin e gjygjit t'êm.

Bar. - Oh Zot! Zot..., (*me zâa t'dispruem*)

Karl. - Po shka! Ç'farë zânit â kŷ?

Bar. - (*Ishohet tui dnesë nder kambë të tija*) Babë!...

Karl. - Babë!..., Babë!... po m'thrret?..., Po kush jee?

Bar. - Bardhi yt biir (*tui hiekë perkrenaren*)

Karl. - Ti..., ti... Ah ik... m'lên (*don me ikë, por prângat e ndalin e rrxohet mrapa permbî mermeer, tui bertitë si prejë dhîmet t'vraamit*): Oh Zot kii dhîmë per mûe! (*tui gerhatë prejë ngashrimit*)

Bar. - O babë!... (*çohet per me i ndimue*)

Fern. - (*si Bardhi*) O qiellë! (*ndalet nji grîmë*)

Karl. - Kû gjindem? Kê po shof? Ti?... A kee ardhë ndoshta me lumnue per t' vshtira t' mija t' paa mâsë? Josè, e kee mârrë vesht ndoshta dredhiin e Filipit, e kee ardhë me m'lirue? M' diftò per ç' fiill erdhe n' ket vènd?

Bar. - Per me t' pshtue; kjeçë rrêjtë, o babë, e kjeçë trathtue.

Karl. - A mûndem me t' a xânë besë?

Bar. - Ah po! xène besë.

Karl. - Ah biir!

Bar. - Ah babë!

Karl. - (*tui i çue prangat*) Soditi, o biri i êm, soditi kto prânga t' rânda e mêndò se ti kjee shkaku per t' cillin Filipi ktû m' ndrŷni, Mêndò....

Bar. - Ah prâjë, o babë! (*tui kjaa*) Prâjë! yt biir kjè rrêjtë, por tesh kaa bâa bee me t' pshtue.

Karl. - A âsht e vertetë?

Bar - Po, o babë: edhè pak kee per t' paa.

Karl. - Praa...

Bar. - T' vishtirat tua kan me mbarue.

Karl. - Njimênd?

Bar. Mos kii dyshim, gjithsesi e kam mârrë vesht pûnen.

Karl. - E Filipi?

Bar. - Le t' dridhet i mrapshti!

Fern. - Do t' desin.

Bar. - Kaa me kênë sodaku i furiis s' ême.

Karl. - Biir, o biir, tash po e njof paa fajnîin t' ânde, t' paskan rrêjtë e genjye.

Bar. - Oh çast i âmbel (*lshohet nder krahë t' t' el*)

Fern. - (*me gjth dashtnîi*) O vllaa!

Karl. - Shka fole?

Fern. - Shijoje tek e mramia at ngazullim per t' cillin kapak kapak t'gatitme.

Karl. - Po shka?

Bar. - Aj qi t' prûni t' ând biir, Bardhin t' ând...

Karl. - E mirë?

Bar. - Aj...

Fern. - Ktû nder gjuj po t' lutë me shtrii permbî nee doren e diathtë e me na bekue... (*tui u ulè n' giuj me Bardhin*)

Karl. - (*Ferndandit*) Shvillou,

Bar. - Aj âsht Fernandi (*me gzim t' mâth*)

Karl. - Ti? (*me ndiesii t' nalt' e me galdim t' mâth*)

Fern. e Bar. - O baba i ŷnë! (*me galdim t' mâth*)

Karl. - Oh Zot i nallë! Oh biir!... oh birt e mii!... nuk mûnd t' qindroj prejë gzimit, (*fiket nder duer t' birve*)

Fern. - Prejë gazmêndit t' mâth qi pat nuk di

se kû âsht. Por edhè pak tesh po kthen n' vedi e atëherë kaa me kênë krejt 'i lum.

Bar. - Dikush po tekllon n' derë.

Duka III

Bardhi, Karli e Fernandi, Viskardi e Gustavi permbrênda, mbandej dalin.

Visk. - (*permbrênda*) Adolf! Adolf!

Fern. - Qe t' praksuem, Shi dora e t' mâdhit Zot i kaa prîi me ardhë vetë e me gjetë ndeshkimin, (*pshtetë Karlin n' rrgostë, mbandej shkon me çilë deren*)

Bar - (*vên persrii perkrenaren e shkon e rri mbas t' et*) Oh qiellë e dhimshme, pshtoje t' êm atë,

Fern. - Hîni. o miq, (*kthen tui i prîi Viskardit e Gustavit t' cillët e mbyllin deren*)

Visk. - (*nuk do t' avitet fort e Fernandi kaa m' u mûndue me mshehë t' ânë*) Adolf, luftarët tuu jânë krenue per s' tepermit e s' po lâan gjâa paa bâa.

Fern. - Shka kaa ndollë?

Visk. - Jânë bâa t' gjith m' nji fjalë, Kân hîi si t' terbuem neper ato dyyr qi ti kee lânë afritë

e jânë tui u siellë neper rrugina t' terrshme qi rrethojnë ket llagore. Kân dritë me vedi. Nuk i ndalon kshilli, nuk i zapton urdhnimi. Ûne i çortova, e m' gjgjene me nji gaz t' perbuztë. Gustavi e ûne me zi mujtme me hii ktû mbrêndë deri saa me hollim e gjetme çastin me kalue paa kênë hetue prejë tyne. Deri tash nderova nder to mikun t' êm, e e dii mirë se ti kee per t'a ndeshkue paa vanesë kreniin e tyne.

Fern. - Vanesa e ême do t' i keen frigue. Ndoshta mêndojnë se m' kaa ndollë ndonji e keqe e do t' m' kerkojnë mûe.

Gust. - Kryetaar, shko shpejt e diftojau detyret qi kan, per ndryshej ushtarët t' onë kan me perdorue foorcen.

Fern. - Pûnë fort e vshtiir. Ti kishe me derdhë gjak paa qitë kurgjàa n' krye.

Gust. - Po praa?

Fern. - Kam me shkue vetë e ato kan per t' kthye n' paq.

Visk. - Ndjeksi i yt a e kreu at pûnë?...

Fern. - Pooo... kaa marue jeta e tii.

Gust. E pse vanove kaq fort? (*mêrr me u avitë, ndien do zâne e zmrapet*)

Duka IV

Karli, Fernandi, Bardhi, Gustavi e Viskasdi;
Uxheri me ushtarë permbrênda, mbandej del jashtë,

Uxh. - (*me zâne tjera*) Kryetaar! Kryetaar! (*me furii tui kersitë permbrênda*)
Visk. - Ndîi, ndii.
Gust. - Erdhne tu dera.
Visk. - Nga e zaptoi.
Fern - O miq, me çilë at deren ândej kishin me paa... (*tui shênjue Karlin*)
Gust. - Praa ?
Fern. - Cilli jush e kaa çilcin e prângave?
Visk. - Gustavi
Gusht. - E per ç' fiill po e lypë ti çilcin?
Fern. - (*Viskardit*) Sikuer thae tosh nji grîmë t' a zgidhim at met, e t' a hjedhim mbas atyne rrenimeve. Kuer t' hîin ushtarët e mîi me hov e me dritë n' dorë kishin me hetue.., me diftue... Kjò urtii âsht e nevojshme.
Uxh. - (*me zâne permbrênda*) Kryetaar! Kû jee kryetaar? (*tui kersitë edhè mâa fort*)
Gust. - (*hiek shpaten prejë millit*) Ûn po drue se...
Visk. - (*Fernandit*) Mirë thae, o mik. (*Gustavit qi*

rri tui ruejt) Nepia.

Gust Qe mêrre. (*ja nep Fernandit i cilli shkon me zgidhë prângat*)

Fern. - Çile me kujdes. (*nuk kaa me u largue kurr prejè Karlit, por mûndohet m' e mshehë; me nji shêj i urdhnon Bardhit me çilë deren qi hapet me' i herë mbas fjalet t' Fernandit*)

Uxh. - (*hûn turrshem me ushtarë, t' cillët kan dritë n' dorë e bâjnë si nji rreth tui hupë neper krepa; Bardhi kthen afer t' et*)

Fern. - (*xier shpaten per me mburue t' ânë*) O miq e shokë: e jona. (*me zâa t' rrebtë*)

Uxh. - (*me zâa t' rrebtë*) Urdhnò e fol, o kryetaar.

Fern. - Kapni kto t'mrapshtë. (*kater ushtarë lshohen n' Viskardin, i cilli xierrè shpaten, e kater tjerë msyejnë Gustavin, i mârrin armët e i permbysin. Karlit do t' i keen kalue t' fiktit*)

Visk. - Po si? (*mêrr me qîndrue*)

Gust. - Shka po bâni? (*don me qindrue*)

Fern. - N' mos u lidhshin grîini. (*nget me i ndîmue t' et*)

Bar. - Çou, o baba i êm.

Fern - Ndrequ se pshtove. (*e çojnë e i tresin prângat e zgidhuna*)

Visk. Shka po shof? P' a gjaall kênka?

Fern. - Qe baba i êm.O shokë kreshnikë, betoniu m'e mburue, (*ushtarët t' gjith pergjegjin: po betohena.*

Uxh. - Po, o i vlerti Fernand, po betohena.

Visk. - Ti Fernandi ?

Gust. - Oh mashtrim !

Fern. - Ulni patershanat; permbysnie, thernie atê qi t'guxojnë me ju kûndershtue e me u vûe pritë. (*disaa ushtarë nisen me shpejtim*) Ju ruenie âmen shêjte qi qo e lshoj n'dore t'burrnîis s'uej. (*Uxheri me ushtarë i avitet Karlit*) E ju ngrehni zhag ato mbas gjurmave t'mîja.

Visk. - (*rrethue prejë ushtarve*) Oh marrë !

Gust. - (Oh mnîi !)

Bar. - Pshtetu, o babë

Fern. - Qe pshtove.

Kar. - O biir, o birt e mîi ! (*i çon duert kah qiella, mbandej perqafë t' birt e nisen t' gjith bashkë)*

Fûndi i hovit t'katert.

Hovi i pêstë

Qelii mretnore stolisë per bukurii.

DUKA I

Fernandi prejë njênës ânë e Uxheri prejë tjetres.

Fern. - Uxher.

Uxh. - Kryetaar, urdhunat t' ua i kreva; e kee oren çue per pûnë t' mdhaa Kerkush s' mujt me diktue shka kaa ndollë sûnde, posë Klementit e ndo'i tjetrit, per besë t' cillve nuk âsht per t' u drashtë. Ushtarët t'uu e rrethojnë zgjuet ket pallas e pershkohen neper rugica t' Agrixhentit me qetim e n' mëndyrë qi mos me i vojtë kujë mêndia per dyshime.

Fern. - A i urdhnove qi t' a ruejn Viskardin me kujdes t' mâth e paa bâa zâa?

Uxh. - Po zotnii.

Fern. - Due me folë me tê. Prejë miksiis s' ver-

tetë qi pata me Viskardin e pshtova jeten e babës.

Uxh. - Por aj kuitote se jee Adolfi.

Fern. - Mos shko mâa giatë, por m' a bjerë ktû me shpejt.

Uxh. - Po ndigioj.

Fenr. - Ti shko e bânu bashkë me fatoza t' mîi, t' jeesh i kujtueshem e i urtë. N' tyy â pshtetë qetimi i Agrixhentit e t' kryemit e lumniis s' ème.

Uxh. - Ti m' njef. (*niset*)

Fern. - Viskardi, nonsè fajtuer, nji ndeer e meriton; aj gaboj, por prep zèmren nuk e kaa t' keqe, pse mos me pas kênë pak i dhîmshem, kishte mujtë me i dhânë helmin prîndit t' êm... Oh Zot!... dridhem kuer e mêndoj, kishte dekë i shkreti paa e diit kush. Josè, me pas kênë aj nji nder asi miqsh qi i harrojnë ndeerat qi kan pasë, e qi piqen me bâamirsat e vet me ndiesiina t' ftofta e me shmîje, aj per t' saktë qi nuk kishte perqafë n'mûe Adolfin me aq dashtnîi, tui m' bâa pjestarin e kshilleve t'veta, nenè trushkime e t' fajeve veta.... Por aj po qaset.

DUKA II

Viskardi nder prânga rrethue prejë ushtarve t' Fernandit, e Fernandi.

Visk. - Fernand m' mbyt mâa mirë.

Fern. - Shka po thue?

Visk. - (*me zâa disprimit paa i çue sŷyt*) Deken po t' lypi... ah! si s' e kam nji hekur pse kishe me dashtë m' e ngulë n' parzem! e t' gjith m' e derdh' at gjak qi ti per dyy her' e ruejte nder kto dej.

Fern. - Lêne... a e njef fajin t' ând?

Visk. - Mos pvet. Mêndò vetun per ahmarrje.

Fern. - Ti kjee nji nder mizorët e t' êm et.

Visk. - Ah prâjë!

Fern. - A s' kjee?

Visk. - Nuk mûnd t' i bii mohit.

Fern. - Shka m' perket tesh praa me bâa me tyy?

Visk. - Me m' gjikue per mûndime mâa t' egra... per dekë. Bee po t' lshoj m' e shpejtue ahmarrjen e drejtë t'ânden. E meritoj... e e dishroj pernjimênd. Prejë shum sprovësh e din se ç' farë shpirtit ushqei n' parzem. Adolfi e njofti Viskardin per t' vlertë e t' urtë, Fernandi tash po e gjênë

t' peqatun me faje t' dhunueta. Jo ûne, por mrapshtija e praksimi i tjeterkujë kjè qi m' shtyni me veprue kso doret. Mos kujtò se m' pervneer droja e nji ndeshkimit t' drejtë: t' falun nuk guxoj me t' lypë, e mos t' a hanë mèndia se mûndohem me t' a zbutë zèmren. Kjeçë avani i babës t' nji mikut. T' a vajtojnë po Adolfi fatin t' êm, e Fernandi le t' m' hjekun prejë marrjet e prejë t' bremeve, tui m' lirue prejë barres t' kênunit t' êm t' praksuem.

Fern. - O shokë, zgidhni ato hekura. (*me t' shpejtë ndigiojnë*).

Visk. - Si! Si?

Fern. - Nepnia edhè shpaten. (*ja napin*).

Visk. - Por... (*e mêrr n' dorë paa luejt prejë çudet*)

Fern. - (*tui i rrahë krahin*) Kjò âsht e treta herë qi ûne po t' a pshtoj jeten. Fernandi po perqafë n' tyy mikun e Adolfit e po t' falë. M' trathtò e m' pre tash ne mujsh. (*i bân nji shêj ushtarve qi t' nisen*) Shkoni.

Visk. - Ti, o zèmerbardhë, po m' falë jeten, por ûne....

Fern. - E dii mirë shka deshte me thânë. Nisu, e per ket dhântii t' ême bân shka t' duket se

mâa mirë.

Visk. - Ah po! m'e shkye m'e grîi, Filipin.

Fern. - Ndalu; Bardhit vetun i perket m'e demnue: aj kshtû kaa dhân' urdhun. Por dikush po avitet... qe aj vetë. Shko; bânu me Uxherin se aj kaa me t'i diftue krejt mêndimet e harlimet e mîja.

Visk. - Fernand... gjaku i êm e jeta e ême... jânë kushtue tyy e t' lumnuetit Karl... kee me paa e me njoftë me sprovë t' paa dyshim se kush âsht Viskardi i pènduem. (*niset*)

Fern. - Ûne kujtoj e e dii sakt se kam me gjetë n'tê nji mburues e nji mprojës, e se kam sigurue nji mik.

DUKA III

Fernandi e Bardhi i cilli del me ftyrë t' zbeet, e me sy̧y per dhee tui ecë kadalë.

Fern. - O vllaa... (*tui i dalë perpara*)

Bar. - Farnand!

Fern. - Shka po mêndon?

Bar. - Nuk po dii, jam mârrë krejt mêç e s'jam kerkûnd n'fije.

Fern. - Ngushllou, o Bardh, ti kjee i paa faj. T' kan rrêjtë e t' kan genjye.

Bar. - Âsht e vertetë. Por jeta e t' êm et kiè tui mbarue n' at burg t' tmeershem per skkak t' êm.

Fern. - N' paç gabue, tesh kee raa n' pêndim: praa hiç mos druej. Faji e gabimi jânë per t' dekshmit marë. Fajtori krenaar meriton me kênë perbuzë prejë nierzve e prejë qiellës, por aj qi e njef fajin e pêndohet, âsht i dêjë me pasë prejë qiellet e prejë nierzve perdlimin e lipsiin.

Bar. - Ah vllau i êm i dashtun *(perqafen)*

DUKA IV

Fernandi, Bardhi e Uxheri.

Uxh. - Erdh Filipi.

Bar. - Le t' vînë...Furija e ême po e pret.

Uxh. - Kaa me vedi edhè Enrikthin.

Fern. - Ah biir! biri i êm, eja n' krahnuer t' babës. Tek e mramia shpejt kam me t'paa. Oh dit' e lume! Oh dit' aq fort u dishrueme!

Bar. - A pau ndoshta Filipi...?

Uxh. - Kurnjisênd; nenè nji morii gjindsh t' permêndun e kan rrethue e po pergzohen me tê

e po e pershndedin si dukë (*tui qeshë*)

Bar. - Kot e shpreson.

Fern. - Shko Uxher e rri gati.

Uxh. - I dii urdhunat t'ua. (*niset*)

Fern. - Edhè ûne po t'lâa saa per faqe por kam me ndêjë zgjuet per mburojë t'ânde. Lamtumirë, o biri i Karlit; mêrrja gjakun babës, qi poshtënisht kjé mûndue prejë atii t'mrapshtit: diftoju i dêjë per at gjak t'lumnuet qi t'vlon nder dej. Ti lype m'e zhgjetue t'praksuemin me gojë t'ânde e çiltas; erdh praa koha, njikŷ â çasi. T'gjith prej' urdhunit t'ând varena. Lamtumirë, o vllau i êm i dashtun, lamtumirë (*niset*)

Bar. - (*mbas nji grimet*) Po; kaa me kênë detyra e ême me ndeshkue at grabitçuer. Tek â... Eja, o i mrapshtë... Bardhi po t'pret. Mêrr zêmer, o i biri i Karlit. Diftoj botës marë se n'i paç besue ktii trathtorit, tash qi per mashtrues po e njef, jee i zoti m'e mizue e m'e ndeshkue.

DUKA V

Bardhi e Filipi me Enrikun.

Fil. - (*n' shênd*) Qe ktheva. Bardh le t' knaqet zêmra; perqafe nipin t' ând.

Bar. - (*tui e mârrë ngrykë*) I dashtuni Enrikthi i êm.

En. - O ungj i dashtun, tesh saa dit e mot qi nuk t' kam paa.

Bar. Âsht e vertetë: por tash kee me kênë gjithëherë me mûe e me baben t' ând. Aj nuk gjîndet fort larg nesh.

En. - Êm atë â gjiaall e kam per t' a paa?

Bar. - Ah po! shpnesò fort, o Enrik.

Fil. - (Shpres' e kotë) (*tui qeshë*)

Bar. - Filip. (*me zâa t' rrebtë*)

Fil. - Bardh!

Bar - A e njef zotnîin t' ând?

Fil. - E njof.

Bar. - A e çmon?

Fil. - E si mos m' e çmue?

Bar. - Edhè pak kena per t' paa.

Fil. - (*i terrnitun*) Shka?

Bar. - Kurgjâa.

Fil. - Zotnîja i êm.

Bar. - Shka don?

Fil.- Nuk kishe me dashtë...

Bar. - A po t'leen ndo'i dyshim?

Fil. - Fjalët t'ua...

Bar. - Kee arsye me drashtë.

Fil. - Bardh, shvillou: ûne nuk po t'kuptoj dot.

Bar. E kee mârrë vesht, po.

Fil. - Si?

Bar. - Edhè pak kam per t'paa a kee me kênë i zoti me qîndrue n'sherrii.

Fil. - (*i trêmun*) Zotnii!..

Bar. - Prâjë,

Fil. - Bardh!

Bar. - Prâjë;

Fil. - Deh!

Bar. - Prâjë trathtuer! Kot e kee qi shtihe. T'prûemit t'ând?..

Fil. - T'prûemit t'êm?,,,

Bar. - E njof mirfillit. Diadhinat t'ua kam zhbirue, kaa mbarue pûna e yte,

Fil. - (Shka po ndii!) (*i londitun*) A m'â shpifë ndoshta ndo'i anmik i msheftë, smirzii per lumnii t'eme?

Bar. - Shpifë? Jo, jo, jânë t'verteta e t'verteta

t' thjeshta. Nji Zot ndeshkimtaar i drejt' i t' praksuemve, e ngushllluesi i t' mirve, i kaa qitë për fushë t' zezat t'ua. Jânë kputë litarët qi lidhshin paa fajnîin e trathtueme. Kaa mêe genjesa, mrapshtinat t' kan dalë per fushë, e gjygji po ngadhnon.

Fil. - (*i tmeruem*) (M' paskan diktue! kênkam bjerrë! Po kush do t' m' keen trathtue?) Ah ç' farë rrfejet shkrepe mbî mûe...

Deh lêne. E pse me m' folë n' at mëndyrë? A nuk jam njaj...

Bar. - Po, ti jee njaj qi trathtoj...

Fil. - Kê,?

Bar. - T' êm atë.

Fil. - Karlin? Ah kish t' ishte giaall e kish t' u gjîndte qet n' ket pallas.

Bar. - A kishte me t' u knaqë zêmra?

Fil. Zotyn e shef zêmren t' ême.

Bar. - Kam me t' a çue n' vênd dishirin.

Fil. - Shka fole? (*i mnerruem*)

Bar. - Qe tek â.

DUKA VI

Kan me u daa kupet e kaa m' u dukë permbrênda njí qelii mretnore stolis' e gatitë me shum madhnîi, Karli kaa me kênë veshë si mret permbî fron duket: rrethue prejë Ubaldit, obortarë, kalorë, ushtarë t' Agrixhentit, ushtarë t' Fernandit nen urdhun t' Uxherit, Fernandi, Bardhi e Filipi. Gjithshka me lumnîi e paa mûngesë.

Fil. - (*tui u zmrap' i tmeruem*) Ah! (*me brîmë*)

Bar. - I mrapshtë! Ti vetë prejë vedit jee zblue. Qe, o Agrixhent, gerçelija i t'lumnuetit dukës t'ând.

En. - (*tui ngaa te Karli*)

Fil. - (*i poshtenuem*) (M' paskan trathtue!)

Karl. - Po dridhe? I zii! Trathtuer i prujtë; per shkak t'ând jetova tre muej m' nji vorr tui luftue prore me mjerime mâa t' forta.....' por nuk due mâa m' u prunjue tui folë me tyy. Le t'a diin rajet e mija se n'mûe po fitojnë nji babë, mprojëtarin, mikun, (*ulet preje fronit*)

Bar, - E n'Adolfin le t'njofin t'birin e Karlit, t'dashtunin vllaan t'êm, t'vlertin Fernand.

Fil. - (*Aj...*)

En. Fernandi!

Fern. - Po, jam vetë Fernandi, e ti, o biir, mërre ngrykë baben t'ând.

Em. - Ti baba i êm? (*perqafen*)

Fern. - Ah po, vetë jam.

En. Ah çast i âmbel!

Fern. - I dashtuni biri êm, i njomi Enrik, qe tek e mramia mbas saa e saa t'vishtirave e mjerimeve po t'perqafi; nuk e kam mêndue se t'shof mâa me sy, Qiella e drejt'i kaa çue n'vênd kushtet e mija.

En. - Oh saa i lum jam ûne! E ti, o zotnii e pse aq mizuer? (*tui u avitë kambë kambë tu Filipi*) Ti qi saa e saa herë m'a permêndshe baben t'êm, e m'thojshe m'e dasht'e me shpnesue se nji ditë kishte per t'a paa, ti a kshtû e trathtove baben t'êm, ungjin t'êm e duken t'ând?

Fil. - (kapë Enrikun i cilli kaa me ju gjetë ngiet e xierrë nji shish) Xên vênd. (*vikam'e pergjithshme tmeeret. Filipi shkon m'njen'âne me Enrikun nen krah t'rrmakt'e tui i mbâajt thiken n'zêmer*) Ti kee me kênë pêngu per sigurim e per pshtim t'êm

Fern. - Ah! biri i êm! (*xierrë shpaten me kercnue*

Filipin)

Fil. - (*tui sielle syyt me furii*) Mos t' guxojnë kush m' u avitë kerkah, josè po e mbys.

Bar. - Po shka lypë?

Fil. - Nji lûnder me t' armatisun qi t' varen prejë vullndetit t' êm e qi t' m' çojnë njeti, e nji bee shêjte per sigurim t' jetës s' ême. (*me shpejtii t' mâdhe*)

Karl. - Por Filip...

Bar. - Mâa parë .... (*tui luejt xierre shpaten*)

Fern. - I mrapshtë, m' a kthe dialin t' êm josè une po t' mbys. (*tui ju turrë*)

Fil. - Dridhniu. (*tui i sielle syyt me egercim*) Kundruell, n' e diathtë, n' e rrmaktë, per brii kah do shef sŷni i êm i furieshem.

En. - Ah! baba i êm. (*tui u dridhe*).

Fern. - O biir!

Bar. - O nip!

Karl. - Enrik

Fil - Po e theeri.

DUKA VII

Karli, Fernandi, Bardhi, Filipi, Enriku e Viskardi.

Visk. - (*mrapa*) Shka po shof?

Fern. - (*mbasi t'keen bâa me të do shëje veshtrimit*) Kee me kênë kondênd, por mâa parë kthema at t' paa fai...

Fil. Do t' rrinë ndorë t' ême deri saa vetë t' a siguroj mirë vedin.

Visk. - (*tui u avite me shpatë t' xierrun*) Zotnii!

Fil. - Shko, o i mrapshtë! A kshtû m' trathove?

Visk. - Ûne? Po rrêhe: Adolfi n' a kaa trathtue. Aj kish kênë Fernandi e na kurgjâa me diit; une verbnisht i besova, por shpejt kam m' e laa fajin t' êm.

Fil. - E si? (*gjithnji tui i kullote syyt e me shish kûndra Enrikut*)

Visk. Miqt t'on' i kam mledhë, e t'gjith jânë besnikë, Gustavi po i zêmron e po i xeen per ahmarrje. T' a çilin nji shteg me disprim e t' bashkohena me ta.

Fil. Ah besniku Viskard! Le t' vetena.

T' gjith - Ndalu, Ndalu (*posë Fernandit, i cilli kaa m' e mârrë vesht dredhûn e Viskardit*)

Fil. Â kot... M' mburô per brii... T' bashkohena me t' onët e ky pêng t' na çilin rrugen per trillime t' reja, (*siellet me shikiue e don m'u nise*)

Visk. - (*Mbasi t' sigurohet mirë, n' saa âsht Filipi tui n' siellë, ja xierrë dialin prejë duersh e e lshon nder krahë t' Fernandit*)

Ah jo, tesh mâa â koha me i pague t' zezat qi kee bâa, t' erdh e mramia.

Fil. - (*mbasi t' ja hjekun Enrikun, siellet mrapa e e shef vedin t' rrethuem prejë Viskardit Uxherit, Fernandit, Bardhit e prejë patershanave t' ushtarve t' Fernandit*)

Fern. - (*mabsì t' a márrë t' birin*) Oh gzim! O biri i êm!

En. O babë i dashtun!

Fil. - (*Mbarova*) (*e lshon shihin preje lmeeret*)

Visk. - Mjeft i neperkama ligët e nierziis per me i gjegjë urdhnave tua t' mrapshta: qe i pshtuem sodaku i mizoriis ate t' praksueme, (*shênjon Karlin*) Gustavi gjindet nder prânga, Dora e t'Gjithpushtueshmit m' ka vraa edhé mûe. Mâa i mrami hov i vûni bulë praksimit t' ând. O i vlerti dukë, kjò jeta e ême âsht dhântija e t' ând biir, e ûne e çmoj veç per lavd qi me mujtë m' e nuperthue per lumnii t' ânde,

Fil. - Oh trathtii!... Deka... (*xierrë shpaten per me theer vedin, por me ſ shpejtë ja marrin armët.*

Bar. - (*me idhnim*) Jo, gjallit; por per mûndim' t'ând mâa t' mâth kee me kênë rrshanitë n' at llagore t' mneershme kû jetoj êm atë: lidhë me njatò prânga e ushqye me njasi buket t' mbykët: njatû kee per t' a mbarue shtegun e t' kênunit t'ând t' dhunuet.

Fil. - Oh disprim! (*niset me sogjetarë*)

Bar. - Oh babë, ahmarrjen t' a xora!

Karl. - Ah biri i êm i dashtun, m' mêrr ngrykë (*perqafen*)

Visk. - (*mêrr m' u ule*) Fernand!

Fern. - (*tui u çue*) Ti kee per t' kênë miku i êm.

DUKA VIII e e' mramia

Karli, Fernandi, Bardhi, Filipi, Enriku Viskardi e Klementi

Klem. - Eja, o zotnii, me ngushllue me pranii t' ânde popullin, i cili tui e pas mârrë vesht pûnen, s' mûnd t' durohet paa t' paa.

Karl, - Po vî... Bardh... Fernand m' a njitni doren. (*perqafen te tre bashkë*) A jam ûne m' mjedis t' birve mii ? O qiellë, o qiellë ! Kjo jet' âsht dhantija e yte e mrekullueskme: edhé ne m'a mârrsh jeten n' ket ças, ani se mjeft kam gjallitë.

Fûndi i Dramit